

Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta

Tereza Krayzlová

Odpovědnost za škodu z provozní činnosti

Diplomová práce

Olomouc 2019

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Odpovědnost za škodu z povozní činnosti vypracovala samostatně a citovala jsem všechny použité zdroje.

V Olomouci dne 28. března 2019

.....
Tereza Krayzlová

Na tomto místě bych chtěla poděkovat doc. JUDr. Filipovi Melzerovi, Ph.D., LL.M., za odborné vedení, cenné rady a připomínky při psaní této diplomové práce.

Obsah

Obsah.....	4
Seznam použitých zkratk 6	6
Úvod	7
1. Právní úprava škody z provozní činnosti.....	9
1.1. Systematika náhrady újmy v OZ.....	9
1.2. Pojetí odpovědnosti	10
1.3. Odpovědnost za zavinění a bez ohledu na zavinění	12
1.3.1. Úvodní vymezení	12
1.3.2. Zavinění a domněnky nedbalosti.....	13
1.3.3. Důvody odpovědnosti bez ohledu na zavinění	17
1.3.4. Praktický dopad dělení	18
1.4. Provozní skutkové podstaty.....	20
1.4.1. Obecně	20
1.4.2. Škoda z provozní činnosti	22
1.5. Nastínění inspiračních zdrojů se zaměřením na PETL	23
2. Geneze institutu škody z provozní činnosti	25
2.1. OZO a Randův návrh z roku 1908.....	25
2.2. Meziválečné návrhy.....	26
2.3. OZ z roku 1950	27
2.4. OZ z roku 1964 a související předpisy	28
2.4.1. Odpovědnost organizací v § 421 OZ z roku 1964 před novelou z roku 1991.....	28
2.4.2. HZ a vládní nařízení č. 46/1967 Sb.	28
2.4.3. Provozní činnost v § 420a OZ z roku 1964 po novele z roku 1991	29
2.5. Shrnutí.....	30
3. Výkladové problémy	31
3.1. Smysl a účel § 2924 OZ.....	31
3.2. Závod nebo jiné zařízení sloužící k výdělečné činnosti	32

3.2.1.	Závod.....	32
3.2.2.	Jiné zařízení sloužící k výdělečné činnosti.....	33
3.3.	Provozovatel	35
3.4.	Poškozený.....	36
3.5.	Škoda vzniklá z provozu	37
3.5.1.	K vlastní provozní činnosti	38
3.5.2.	K věci při provozní činnosti použité.....	39
3.5.3.	K vlivu provozní činnosti na okolí.....	39
3.5.4.	Provozní personál jako součást provozu?	40
3.6.	Veškerá péče, kterou lze rozumně požadovat, aby ke škodě nedošlo	41
3.6.1.	Liberace, nebo exkulpace?	41
3.6.2.	Protiprávnost jednání provozovatele.....	43
3.6.3.	Jak naplnit požadavek veškeré rozumné péče	43
3.6.4.	Nová judikatura k § 2924 OZ	46
	Závěr	47
	Seznam použitých zdrojů.....	50
	Shrnutí	56
	Summary.....	57
	Seznam klíčových slov.....	58
	Keywords	58

Seznam použitých zkratk

HZ	zákon č. 109/1964 Sb., hospodářský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
novela z roku 1991	zákon č. 509/1991 Sb., kterým se mění, doplňuje a upravuje občanský zákoník
NS	Nejvyšší soud České republiky
ObchZ	zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
OZ (občanský zákoník)	zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, v platném znění
OZ z roku 1950	zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
OZ z roku 1964 (občanský zákoník z roku 1964)	zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
OZO	císařský patent č. 946/1811 Sb. zák. soud., obecný zákoník občanský, ve znění pozdějších předpisů
Principy, PETL	Principy evropského deliktního práva (Principles of European Tort Law)
ÚS	Ústavní soud České republiky
vládní nařízení č. 46/1967 Sb.	vládní nařízení č. 46/1967 Sb., o vypořádání škod způsobených provozní hospodářskou činností socialistických organizací na hmotném majetku jiných socialistických organizací a o náhradách v investiční výstavbě
vládní návrh z roku 1937	vládní návrh československého občanského zákoníku z roku 1937

Úvod

Letos v lednu uplynulo pět let od nabytí účinnosti občanského zákoníku jako nového ústředního kodexu soukromého práva. Společně se zákonem o obchodních korporacích¹ a zákonem o mezinárodním právu soukromém² dovršil proces rekodifikace soukromého práva, k němuž česká právní společnost směřovala již od sametové revoluce.

Úprava náhrady újmy se z části šesté občanského zákoníku z roku 1964 k 1. lednu 2014 přesunula do části čtvrté hlavy III. občanského zákoníku. Škoda z provozní činnosti, která je tématem této práce, není v našem právním řádu žádnou novinkou; občanský zákoník z roku 1964 ji upravoval ve svém znění po novele z roku 1991 v § 420a. Nově je pak v občanském zákoníku řešena v § 2924.

Přes shodné rysy obou ustanovení si zároveň nelze nevšimnout několika odlišností. Zásadní otázkou zůstává, do jaké míry jde pouze o gramatickou změnu a do jaké míry o výkladový posun institutu.

Odpovědnost za škodu z provozní činnosti není tématem odbornou právní veřejností zcela nedotčeným; zároveň se však nelze ubránit dojmu, že jde až na výjimky o příspěvky, které se omezují na pouhé stručné shrnutí bez hlubšího studia institutu a jeho vývoje. Často se objevují hlasy, které, vedeny mj. i důvodovou zprávou k občanskému zákoníku,³ uzavírají, že úprava odpovědnosti za škodu z provozní činnosti zůstává téměř totožná s dosavadní úpravou. Hlavní rozdíl⁴ vidí pouze v logičtějším odstupňování škody z provozní činnosti a škody způsobené provozem zvláště nebezpečným, co se možnosti zproštění odpovědnosti týče. Příkladem za všechny může být JUDr. Petr Vojtek, který je, jakožto soudce Nejvyššího soudu rozhodující v senátu 25 Cdo případy týkající se náhrady újmy, významným hlasem naznačující směr, kterým se v budoucnu může ubírat judikatura.⁵

Oproti tomuto proudu stojí názory, které vidí v § 2924 OZ na rozdíl od předchozí právní úpravy spíše posun k odpovědnosti za zavinění.⁶ Část komentářové literatury pak dochází historickým a teleologickým výkladem ustanovení jak k tomu, že jde nově o odpovědnost za zavinění, tak i k závěrům, že dochází k zásadní změně a k odklonu od pojetí škody z provozní

¹ Zákon č. 90/2012 Sb., o obchodních společnostech a družstvech (zákon o obchodních korporacích), v platném znění.

² Zákon č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém, v platném znění.

³ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, k § 2924 až 2926.

⁴ Vedle nového požadavku výdělečnosti provozní činnosti.

⁵ VOJTEK, Petr. In ŠVESTKA, Jiří a kol. Občanský zákoník: Komentář. Svazek VI (§ 2521 až 3081). 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 1005 (§ 2924).

⁶ BEZOUŠKA, Petr. In HULMÁK, Milan a kol. Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014). Komentář: 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1602-1603 (§ 2924).

činnosti, jak ji chápal OZ z roku 1964; východiskem § 2924 OZ mají totiž být návrhy nového kodexu z dvacátých a třicátých let minulého století.⁷

Nastíněná různorodost v chápání nové odpovědnosti za škodu z provozní činnosti inspirovala tuto práci, která si dává za cíl důkladným rozbořem vývoje institutu dojít k závěru, jak dnes § 2924 OZ vykládat. Hlavním cílem bude především zhodnotit, k jak velkému posunu od úpravy v OZ z roku 1964 dochází. Práce bude hledat odpovědi na to, jaký právní předpis byl hlavním inspiračním zdrojem dnešní úpravy, jaký vliv měly na tvorbu ustanovení PETL a v neposlední řadě i na otázku, zda provozní činnost zůstává odpovědností bez ohledu na zavinění, či zda došlo k posunu k odpovědnosti za zavinění. Vedle toho bude nabídnut i praktický dopad obou přístupů. Přínos práce pak bude spočívat v navazující komplexní analýze judikatury k předchozí právní úpravě. Výstupem by mělo být předestření judikatorních závěrů, které mohou i nadále sloužit jako vodítka při výkladu škody z provozní činnosti a oproti tomu shrnutí závěrů, které vzhledem k novému pojetí občanského zákoníku využít nelze.

Předestřený cíl a přínos práce se pak zrcadlí v jejím členění. Text je rozdělen do tří hlavních kapitol, kdy první má za cíl uvedení do problematiky, tedy především vysvětlení koncepce odpovědnosti v OZ, dále dělení odpovědnosti spočívající na zavinění a bez ohledu na zavinění a konečně i systematiku úpravy provozní činnosti, včetně předestření jejich inspiračních zdrojů. Druhá kapitola čtenáře provede historickým vývojem právní úpravy škody z provozní činnosti v českých zemích od OZO po současnost, přičemž každý předpis bude podroben rozboru a následnému posouzení, v čem byla úprava shodná a v čem odlišná od současného znění. Závěry druhé kapitoly, zejména s ohledem na OZ z roku 1964, pak budou stěžejní pro kapitolu třetí. Rozdělena do tematických okruhů bude hledat odpovědi na to, jak vykládat jednotlivé pojmy použité v § 2924 OZ, přičemž provede i vůdčími judikáty z doby předchozí právní úpravy se zhodnocením, které z nich zůstávají i nadále použitelnými a které jsou OZ překonány. Zvláštní pozornost bude věnována požadavku veškeré péče, kterou lze rozumně požadovat, aby ke škodě nedošlo.

⁷ MELZER, Filip. In MELZER, Filip, TÉGL, Petr a kol. Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IX. § 2894-3081. 1. vydání. Praha: Leges, 2018, s. 451 (§ 2924).

1. Právní úprava škody z provozní činnosti

1.1. Systematika náhrady újmy v OZ

OZ se problematice náhrady újmy věnuje ve své části čtvrté, pojednávající o relativních majetkových právech. Ta se po vzoru římskoprávního pojetí⁸ dělí do čtyř hlav. Po všeobecných ustanoveních o závazcích následuje hlava II., zaměřující se především na úpravu smluvních typů. Nově tak dochází k překonání mnohdy duplicitní úpravy smluv, které byly upraveny jak v části osmé OZ z roku 1964, tak v části třetí ObchZ.⁹ Škoda z provozní činnosti, jako zvláštní skutková podstata náhrady újmy, je zasazena do hlavy III. nesoucí název Závazky z deliktů. Část čtvrtá je následně uzavřena poslední hlavou o závazcích z jiných právních důvodů, kam jsou zařazeny instituty bezdůvodného obohacení, nepříkázaného jednatelství a upotřebení cizí věci k prospěchu jiného.

Samotná náhrada újmy je vedle zneužití a omezení soutěže řazena pod závazky z deliktů, systematicky je rozdělena do tří oddílů a oproti OZ z roku 1964 se její úprava více než zdvojnásobila. Navíc přináší řadu koncepčních změn.¹⁰ Od překonání výše zmíněného dualismu úpravy občanského a obchodního práva¹¹, přes nově zavedenou dualitu civilního deliktu,¹² až k významnému rozšíření případů nahrazování nemajetkové újmy.¹³ Vedle toho přepracovává úpravu skutkových podstat náhrady škody,¹⁴ přičemž do OZ přináší i určité novinky a to např. v podobě zcela nové úpravy náhrady újmy způsobené zvířetem v § 2933 či škodou způsobenou informací nebo radou v § 2950.

Skutkové podstaty náhrady újmy upravuje OZ v oddílu druhém, přičemž jejich zpracování dělí na skutkové podstaty základní a zvláštní. Mezi základní skutkové podstaty řadí porušení dobrých mravů v § 2909 OZ, dále zásah do absolutního práva a porušení ochranné normy, upravené postupně po sobě větou první a druhou § 2910 OZ a konečně porušení smluvní povinnosti v § 2913 OZ.¹⁵ Zvláštní skutkové podstaty pak následují v § 2920 až 2950 OZ.

⁸ HULMÁK, Milan. In HULMÁK, Milan a kol. Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721-2054). 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1 (§ 1721).

⁹ Komise pro aplikaci nové civilní legislativy, Ministerstvo spravedlnosti České republiky. Nový občanský zákoník. Smluvní právo. Koncepční změny [online]. justice.cz [cit. 3. 3. 2019]. Dostupné na <<http://obcanskyzakonik.justice.cz/index.php/smluvni-pravo/koncepcni-zmeny>>.

¹⁰ BEZOUŠKA, Petr a kol. Pět let poté: Nové soukromé právo v předškolním věku. Právní rozhledy, 2019, roč. 27, č. 1, s. 7.

¹¹ I co se náhrady škody týče obsahoval obchodní zákoník vlastní úpravu a to v § 373 až 386.

¹² BEZOUŠKA, Petr a kol. Pět let poté: Nové soukromé právo v předškolním věku. Právní rozhledy, 2019, roč. 27, č. 1, s. 7.

¹³ BEZOUŠKA, Petr. In HULMÁK, Milan a kol. Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014). Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1497 (§ 2894).

¹⁴ BEZOUŠKA, Petr a kol. Pět let poté: Nové soukromé právo v předškolním věku. Právní rozhledy, 2019, roč. 27, č. 1, s. 7.

¹⁵ Tamtéž.

1.2. Pojetí odpovědnosti

Východiskem pro pojetí odpovědnosti v OZ je § 24, podle kterého platí, že každý člověk odpovídá za své jednání, pokud je schopen jej posoudit a ovládnout. Pokud se člověk do stavu vylučující tyto schopnosti přivede sám, pak za své jednání přesto odpovídá. Ustanovení tak pro odpovědnost člověka vyžaduje jak složku rozumovou (posoudit) tak volní (ovládnout), přičemž obě tyto složky musí být přítomny současně.¹⁶

Podle důvodové zprávy však dochází k zásadnímu posunu ve vnímání odpovědnosti. Zatímco v OZ z roku 1964 byla vnímána jako odpovědnost za porušení povinnosti v podobě sankce za konkrétní porušení, nově má jít spíše o odpovědnost za řádné chování a plnění svých povinností.¹⁷ Pojetí odpovědnosti ve smyslu sankce bývá označováno také jako retrospektivní, následné či sankční; odpovědnost jako hrozba sankcí pak jako perspektivní či preventivní.¹⁸ S odkazem na antickou a křesťanskou civilizaci¹⁹ tak člověk nemá odpovídat až za porušení své povinnosti, nýbrž již za to, že se bude chovat a plnit své povinnosti řádně. Přes zdůraznění koncepční změny v chápání pojmu však důvodová zpráva rezignuje na jakékoliv bližší vysvětlení, což vyvolává značné nejasnosti.

Ty se snaží překonat např. Pražák ve své analýze dlouholetých sporů o pojetí odpovědnosti a současného pojetí v OZ.²⁰ Předestírá dvě základní koncepce: v prvním případě odpovědnost jako hrozbu sankcí a v druhém jako realizaci sankce za porušení, přičemž dodává, že druhé pojetí má u české právní veřejnosti větší zastání. Přestože důvodová zpráva tvrdí, že se nově vydává cestou odpovědnosti za jednání v plném rozsahu (tedy první variantou), sama si protiřečí, když v úvodu druhého odstavce k § 24 tvrdí, že opouští pojetí odpovědnosti jako hrozby sankcí. Přes vysokou náročnost otázky chápání odpovědnosti tak sama důvodová zpráva působí značně rozporuplně, přičemž tento problém nepřekonává ani výklad konkrétních ustanovení OZ. Pražák dochází k závěru, že se deklarace důvodové zprávy k § 24 v OZ plně projevila pouze ve snaze vyhnout se užívání termínu odpovědnosti, jelikož na různých místech zákona je operováno s odpovědností v různých významech.²¹ Podle jeho mínění tak není zřejmé,

¹⁶ DOBROVOLNÁ, Eva. In LAVICKÝ, Petr a kol. Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654). 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 182 (§ 24).

¹⁷ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, k § 24.

¹⁸ MELZER, Filip. In MELZER, Filip, TÉGL, Petr a kol. Občanský zákoník – velký komentář. Svazek I. § 1-117. 1. vydání. Praha: Leges, 2013, s. 315 (§ 24).

¹⁹ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, k § 24.

²⁰ PRAŽÁK, Pavel. Má institut právní odpovědnosti v návrhu nového občanského zákoníku jasnou koncepcí? Právní rozhledy, 2012, roč. 20, č. 3, s. 101.

²¹ Tamtéž, s. 105.

jaké pojetí odpovědnosti se v OZ skutečně prosadilo, přičemž jeho názor je částí odborné literatury potvrzen.²²

Ve spojení s nejednoznačností důvodové zprávy je takový přístup zářející. Melzer, jako člen rekodifikační komise, navíc ještě v roce 2011, tedy pouhý jeden rok před přijetím OZ, psal, že pojetí odpovědnosti není mezi odbornou veřejností v žádném případě jednotné.²³ Přesto se odůvodnění této velké změny omezuje v důvodové zprávě na dva stručné odstavce.

Praktický význam má však spíše otázka, v čem spočívá faktický rozdíl mezi oběma koncepcemi. Zatímco odpovědnost ve smyslu sankce je jen následkem porušení povinnosti, odpovědnost ve smyslu hrozby sankce obsahuje pomyslné dvě fáze.²⁴ Odpovědnost jako taková existuje již před případným porušením povinnosti a její význam v této první fázi spočívá v preventivním působení, které má předejít případnému porušení povinnosti odpovědného subjektu.²⁵ V případě porušení povinnosti se první fáze přelévá do fáze druhé a dochází k aktivizaci sankce za porušení.²⁶ Z tohoto principu plyne mimo jiné i to, že retrospektivní a perspektivní pojetí odpovědnosti nestojí ve vzájemném rozporu, nýbrž perspektivní pojetí odpovídá pojetí retrospektivnímu, navíc však přináší první latentní fázi, která se neprojevuje ničím jiným, než jakýmsi preventivním působením na povinný subjekt.²⁷ Knapp, jako zastánce perspektivní odpovědnosti, pak píše, že nejvýraznějším případem odpovědnosti je právě odpovědnost ve smyslu sankce.²⁸

Pro praxi však ani v jednom pojetí není rozdíl, jelikož odpovědnost ve smyslu hrozby sankce se ve své první fázi nijak neprojevuje a ve výsledku tak jde o pojetí žádoucí spíše ve smyslu morálním. Teorie, která má vést člověka k odpovědnému plnění svých povinností, aniž by byl motivován primárně negativním následkem za porušení své povinnosti, se skutečně nepromítne v konkrétních případech z praxe. Její přínos však může spočívat v celkovém nastavení smýšlení společnosti. Tomu odpovídá pouhé konstatování změny v důvodové zprávě, tedy pouze jakési nastínění směru, jakým by se mělo ubírat smýšlení společnosti, a které by tak mělo vést a vychovávat k řádnému plnění svých právních povinností.

Přes proklamovanou velkou změnu tak z výše uvedeného plyne, že OZ, co se pojetí odpovědnosti týče, nepřináší jasnou odpověď; tato absence nicméně nemá pro praxi většího

²² SELUCKÁ, Markéta a kol. *Koupě a prodej. Nový občanský zákoník. Společná evropská právní úprava prodeje*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 174.

²³ MELZER, Filip. *Corpus delicti aneb obrana úpravy deliktního práva v návrhu občanského zákoníku*. *Bulletin advokacie*, 2011, roč. 2011, č. 3, s. 24.

²⁴ PRAŽÁK, Pavel. *Má institut právní odpovědnosti v návrhu nového občanského zákoníku jasnou koncepcí? Právní rozhledy*, 2012, roč. 20, č. 3, s. 102.

²⁵ Tamtéž.

²⁶ Tamtéž.

²⁷ MELZER, Filip. In MELZER, Filip, TÉGL, Petr a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek I. § 1-117*. 1. vydání. Praha: Leges, 2013, s. 316 (§ 24).

²⁸ Tamtéž. Odkazováno na KNAPP, Viktor. *Teorie práva*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 1995, s. 201.

významu. Pro svůj další výklad se práce v rámci plynulosti a přehlednosti přiklání k pojetí odpovědnosti jako sankce, jelikož jej považuje za přístup vhodnější, jednoznačnější a srozumitelnější pro vyjádření podstaty pojmu odpovědnosti a celkovému chápání problematiky náhrady újmy. Nutno podotknout, že takové východisko není mezi odbornou veřejností ojedinelé.²⁹ S potřebou rozlišovat mezi pojmy subjektivní povinnosti a právní odpovědnosti za její porušení nelze než souhlasit.³⁰

Zároveň je třeba si uvědomit i skutečnost, že pojem odpovědnosti není vlastní pouze právu občanskému, nýbrž se vyskytuje i v jiných odvětvích právního řádu, např. jako odpovědnost trestněprávní či správněprávní. Pro zajištění jednoty právního řádu a právní jistoty je pak více než žádoucí, aby byly shodné pojmy chápány stejným způsobem napříč právními odvětvími.³¹

Přístup, kdy je odpovědnost vykládána v tom smyslu, že člověk je odpovědný již za své řádné chování a plnění povinností, pak může sice působit jako morálně vhodnější varianta, pro chápání a praktické případy náhrady újmy však přináší spíše zmatek v pojmech. Řešení předestírané OZ, spočívající ve splynutí pojmů povinnost a odpovědnost, pak nutně musí vést ke krkolomné a neobratné snaze o správné formulace, následkem čehož budou spíše jen větší nejasnosti komplikující výklad práva.

1.3. Odpovědnost za zavinění a bez ohledu na zavinění

1.3.1. Úvodní vymezení

V právní teorii se klasicky rozlišuje odpovědnost za zavinění (subjektivní odpovědnost) a odpovědnost bez ohledu na zavinění (objektivní odpovědnost).³² Nutno podotknout, že pojmy subjektivní a objektivní odpovědnost jsou blízké spíše retrospektivnímu pojetí odpovědnosti.³³

Zatímco u odpovědnosti spočívající na zavinění se škůdce může vyvinít neboli exkulpat v případě, kdy prokáže, že vznik újmy nezavinil, u odpovědnosti bez ohledu na zavinění takovou možnost nemá. Často se však bude moct liberovat prokázáním existence liberačních důvodů.³⁴ V případech, kdy zákon liberaci nepřipouští, mluvíme o absolutní objektivní odpovědnosti.³⁵

²⁹ MELZER, Filip. In MELZER, Filip, TÉGL, Petr a kol. Občanský zákoník – velký komentář. Svazek I. § 1-117. 1. vydání. Praha: Leges, 2013, s. 316 (§ 24).

³⁰ FIALA, Josef a kol. Připomínky k návrhu občanského zákoníku. Právní zpravodaj, 2008, roč. 9, č. 12, s. 20-24.

³¹ ŠVESTKA, Jiří. In DVOŘÁK, Jiří a kol. Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první: Obecná část. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 368-369.

³² Tamtéž, s. 356-357.

³³ BEZOUŠKA, Petr. In HULMÁK, Milan a kol. Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014). 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1500 (§ 2895).

³⁴ ŠVESTKA, Jiří. In DVOŘÁK, Jiří a kol. Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první: Obecná část. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 356-357.

³⁵ Tamtéž.

OZ zakotvuje v § 2895 pravidlo, podle kterého je pojetí odpovědnosti za zavinění zásadou, zatímco případy, kdy má škůdce povinnost nahradit újmu bez ohledu na zavinění je výjimkou, která se prosadí jen v případě, kdy tak zákon zvláště stanoví. Pravdou zůstává, že v dodržování tohoto pravidla není OZ ani zdaleka důsledný. Zatímco v případě skutkové podstaty porušení zákona v § 2910 věta první OZ výslovně zdůrazňuje vlastní zavinění škůdce, což se jeví s ohledem na pravidlo v § 2895 jako nadbytečné,³⁶ u škody na nemovité věci podle § 2926 OZ není výslovně stanoveno, že by ukládal povinnost náhrady i bez zavinění. Neděje se tak ani v případech podle § 2936, 2945 a 2950 věty první OZ.³⁷ Přesto je však zřejmé, že nejde o odklon od dosavadního pojetí těchto skutkových podstat, nýbrž jen o nedůslednost zákona a že i tyto skutkové podstaty budou i nadále vykládány jako případy náhrady újmy bez ohledu na zavinění.³⁸

1.3.2. Zavinění a domněnky nedbalosti

OZ definici zavinění nepřináší; pracuje s ním však na několika místech. Předně je třeba uvést, že mluvit o analogii trestněprávního a občanskoprávního pojetí zavinění není zcela na místě.³⁹ Pro právo občanské je tak vhodnější pracovat s pojmy prostá nedbalost, hrubá nedbalost a úmysl.⁴⁰ Zavinění ve formě úmyslu zákoník vyžaduje např. u porušení dobrých mravů v § 2909 OZ, či u škody způsobené informací nebo radou podle § 2950 věta druhá OZ, kde je vyžadován alespoň nepřímý úmysl.⁴¹ V § 2911 a 2912 pak zakládá domněnku nedbalosti (viz níže).

Definování zavinění se věnuje odborná literatura. Dá se říci, že zaviněné je takové jednání, které škůdci lze vytknout; jde o osobní výtoku subjektu, který v dané situaci měl a mohl jednat jinak.⁴² Zatímco v případě zavinění ve formě úmyslu jde o vnitřní psychický vztah subjektu ke svému jednání a následku, u nedbalostní formy žádný psychický vztah existovat nemusí (jednající o možném následku neví a ani jej způsobit nechce).⁴³

Tím, že subjekt jednal jinak, než od něj v situaci bylo vyžadováno, se dopustil porušení určité míry péče.⁴⁴ Míra této péče se přitom na různých místech právní úpravy liší; vedle

³⁶ ČECH, Petr. Nad několika rekodifikačními nejasnostmi. *Obchodněprávní revue*, 2012, roč. 4, č. 11-12, s. 325.

³⁷ BEZOUŠKA, Petr. In HULMÁK, Milan a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014)*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1500 (§ 2895).

³⁸ Tamtéž.

³⁹ MELZER, Filip. In MELZER, Filip, TĚGL, Petr a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IX. § 2894-3081*. 1. vydání. Praha: Leges, 2018, s. 239 (Úvodní výklad před § 2909 an.).

⁴⁰ HRÁDEK, Jiří. In ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník: Komentář. Svazek VI (§ 2521-3081)*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 945 (§ 2911).

⁴¹ BEZOUŠKA, Petr. In HULMÁK, Milan a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014)*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1675 (§ 2950).

⁴² MELZER, Filip. In MELZER, Filip, TĚGL, Petr a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IX. § 2894-3081*. 1. vydání. Praha: Leges, 2018, s. 237 (Úvodní výklad před § 2909 an.).

⁴³ Tamtéž, s. 242 a 247.

⁴⁴ Tamtéž, s. 237.

standardu očekávaného od člověka průměrného rozumu ve smyslu § 4 OZ existují i případy velmi přísné vyžadující veškerou možnou péči či veškeré úsilí.⁴⁵ Tento výklad je však problematický v tom smyslu, že přestože v teoretické rovině má jít o odpovědnost na základě zavinění, judikatura tyto příklady pro silné potření důležitosti prvku zavinění u veškeré možné péče či veškerého úsilí hodnotí spíše jako situace odpovědnosti ukládané bez ohledu na zavinění.⁴⁶ Příkladem budiž škoda způsobená provozem dopravních prostředků, u které bylo v § 428 věty druhé OZ z roku 1964 stanoveno, že škůdce se může odpovědnosti zprostit v případě, že prokáže, že škodě nemohlo být zabráněno ani při vynaložení veškerého úsilí, které lze požadovat. Judikaturou byl tento důvod vykládán jako liberační.⁴⁷

Stranou však nelze ponechat ani soudní výklad odpovědnosti organizací za škodu způsobenou občanům, kterou upravoval OZ z roku 1964 ve svém znění do novely z roku 1991 v § 421.⁴⁸ Podle odst. 3 věty první platilo, že: „Organizace se odpovědnosti zprostit, jestliže prokáže, že škodě nemohla zabránit ani při vynaložení veškerého úsilí, které lze na ní požadovat.“ Ze znění pravidla je zřejmé, že textací téměř odpovídá jak zprošťujícímu důvodu u odpovědnosti za škodu způsobenou provozem dopravních prostředků v § 428 věta druhá OZ z roku 1964, tak i dnešní škodě z provozu dopravních prostředků v § 2927 odst. 2 věta druhá OZ, a konečně i škodě z provozní činnosti podle § 2924 OZ. Jediným rozdílem je, že § 421 odst. 3 věta první OZ z roku 1964 obsahoval navíc slova „na ní“, která by mohla napovídat tendenci k subjektivnímu hodnocení vynaložení veškerého úsilí, vedle objektivizovanějšího „které lze požadovat“ v ostatních zmiňovaných ustanoveních.

Přístup k § 421 odst. 3 věta první⁴⁹, který zaujal Nejvyšší soud, je klíčový. Ustanovení bylo totiž vykládáno jako skutková podstata spočívající na zavinění.⁵⁰ Velmi zajímavé navíc je, že i přes formulaci „vynaložení veškerého úsilí, které lze na ní požadovat“ bylo zdůrazněno, že toto úsilí má být posuzováno objektivně, nikoliv ze subjektivního pohledu konkrétní škodné organizace. Dle judikatury tak v tomto případě záleželo na objektivním měřítku zakládajícím se na všech organizacích s obdobným zaměřením a obdobným druhem činnosti, a to podle obecných zkušeností.⁵¹

⁴⁵ BEZOUŠKA, Petr. In HULMÁK, Milan a kol. Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014). 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1500 (§ 2895).

⁴⁶ Tamtéž.

⁴⁷ Např. rozsudek NS ze dne 18. března 2015, sp. zn. 25 Cdo 3925/2013 či usnesení NS ze dne 25. června 2013, sp. zn. 25 Cdo 3273/2012. Stejně přistupuje Nejvyšší soud i k odpovědnosti daňového poradce, viz rozsudek NS ze dne 28. června 2012, sp. zn. 25 Cdo 3186/2010.

⁴⁸ BEZOUŠKA, Petr. In HULMÁK, Milan a kol. Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014). 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1600 (§ 2924).

⁴⁹ OZ z roku 1964 ve znění do novely z roku 1991.

⁵⁰ Např. bod III. stanoviska občanskoprávního kolegia NS ČSSR ze dne 18. listopadu 1970, sp. zn. Cpj 87/70.

⁵¹ Tamtéž.

Už na tomto místě lze vnímat, že pojem veškerého úsilí či veškeré péče, které lze požadovat, tak zásadní pro novou škodu z provozní činnosti v § 2924 OZ, je vykládán velmi rozporuplně, přičemž jako správnější se jeví pojetí spočívající na zavinění.

Zbývá určit, zda si OZ zvolil pro svou úpravu objektivizované, či subjektivní pojetí zavinění. V případě objektivizovaného pojetí zavinění hraje roli objektivní standard osoby průměrného rozumu v obdobném postavení, subjektivní měřítko zkoumá pouze konkrétní okolnosti konkrétního škůdce.⁵² Odpověď na předestřenu otázku lze hledat v ustanoveních zakotvujících domněnku nedbalosti, tedy v § 2911 a především v § 2912 OZ.

Pro případ, že škůdce způsobí škodu poškozenému porušením zákonné povinnosti, nastupuje podle § 2911 OZ vyvratitelná právní domněnka, že tak učinil zaviněně ve formě nedbalosti. Díky zakotvení presumpce nedbalosti je to škůdce, který musí být aktivní a případně se musí vyvinut tvrzením a prokázáním toho, že nemohl předvídat následek jednání či že jednání nemohl zabránit.⁵³ Obrácením důkazního břemene je výrazně ulehčeno procesní postavení poškozeného, zatímco pro škůdce jde o poměrně přísný přístup.⁵⁴ Nutno zdůraznit, že je presumována pouze nedbalost; pravidlo neplatí pro hrubou nedbalost ani úmysl, které případně musí prokazovat poškozený.⁵⁵

Pojetí zavinění dále osvětluje § 2912 OZ, který doplňuje § 2911 OZ dalším pravidlem. V odst. 1 stanoví vyvratitelnou právní domněnku nedbalosti pro škůdce, který nejednal tak, jak lze v soukromém styku důvodně očekávat od osoby průměrných vlastností. Odst. 2 pak stanoví rovněž vyvratitelnou právní domněnku nedbalosti pro případy, ve kterých škůdce dá najevo zvláštní znalost, dovednost nebo pečlivost, případně se zaváže k činnosti, k níž je zvláštní znalost, dovednost nebo pečlivost zapotřebí, a tyto zvláštní vlastnosti neuplatní.

Tato ustanovení je předně nutno vykládat s ohledem na § 4 odst. 1 a § 5 odst. 1 OZ.⁵⁶ § 4 odst. 1 OZ zakotvuje vyvratitelnou právní domněnku průměrného rozumu a schopnosti užívat jej s běžnou péčí a opatrností u každého svéprávného člověka. Smyslem úpravy je zejména ochrana třetích osob a jejich očekávání určité výše inteligence, péče a opatrnosti u osob, se kterými se dostávají do právního styku.⁵⁷ Jde sice objektivní měřítko,⁵⁸ bude však vždy

⁵² HRÁDEK, Jiří. In In ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník: Komentář. Svazek VI (§ 2521-3081)*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 946 (§ 2911).

⁵³ MELZER, Filip. In MELZER, Filip, TÉGL, Petr a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IX. § 2894-3081*. 1. vydání. Praha: Leges, 2018, s. 307 (§ 2911).

⁵⁴ BEZOUŠKA, Petr. In HULMÁK, Milan a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014)*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1561 (§ 2911).

⁵⁵ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, k § 2894 až 2899.

⁵⁶ MELZER, Filip. In MELZER, Filip, TÉGL, Petr a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IX. § 2894-3081*. 1. vydání. Praha: Leges, 2018, s. 310 (§ 2912).

⁵⁷ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, k § 4 a 5.

⁵⁸ LAVICKÝ, Petr. In LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654)*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 66 (§ 4).

vyvratitelné důkazem opaku, že konkrétní osoba na tento průměrný a očekávaný standard nedosahuje.⁵⁹ Ve výsledku tak bude při posuzování hrát nejdůležitější roli subjektivní pojetí zavinění, tedy konkrétní úroveň rozumu, péče a opatrnosti konkrétního člověka s tím, že pro ochranu třetích stran zákon pouze presumuje objektivizovanou úroveň průměrného člověka. Závěr o tom, že se OZ nově přiklání spíše k subjektivnímu pojetí zavinění, je zastáván i komentářovou literaturou.⁶⁰

Oproti rozumu průměrného člověka formuluje § 5 odst. 1 OZ vyšší standard, když u osoby, která se veřejně nebo ve styku s jinou osobou přihlásí k odbornému výkonu jako příslušník určitého povolání nebo stavu, stanoví, že tím dává najevo schopnost jednat se znalostí a pečlivostí spojenou s jeho povoláním nebo stavem. Absence této péče jde pak k tíži osoby, která se k odbornosti přihlásila. Tentokrát jde o měřítko objektivní, navíc jde o vyšší úroveň odborníka.⁶¹ Oproti § 4 odst. 1 OZ je navíc § 5 odst. 1 OZ formulován jinak minimálně ve dvou směrech. Zaprvé se již netýká každého svéprávného člověka, nýbrž jen osob, které se k odbornému výkonu samy, byť konkludentně či předstíraně⁶², přihlásí. Zadruhé pro tyto osoby nezavádí žádnou vyvratitelnou právní domněnku, ale spíše vyšší očekávání, profesionalitu a z toho plynoucí vyšší odpovědnost. Pokud se člověk k vyšší odbornosti přihlásí, očekává se, že bude schopen dodržet tyto kvality, které navíc nebudou posuzovány subjektivně z jeho pohledu, ale objektivním měřítkem požadovaným po takové profesi či stavu. V tomto případě už zákon nedává důkaz opaku, že jich osoba není v konkrétním případě schopná. Jakmile osoba vystupuje jako odborník, musí mít kvality svého stavu, přičemž její neschopnost v této oblasti jde k její tíži. V případě odborníků podle § 2912 odst. 2 v souvislosti s § 5 odst. 1 OZ jde tak o objektivizující tendenci.⁶³

Závěrem lze říci, že OZ se podle výše zmíněných ustanovení kloní k subjektivnímu pojetí zavinění. Tento přístup se projeví ve všech případech podle § 2912 odst. 1. V případě odborníků je však zvoleno jiné pojetí. I přes to, že je § 2912 odst. 2 OZ formulován jako vyvratitelná právní domněnka, z § 5 odst. 1 OZ jasně plyne, že přihlášení k určité odbornosti klade na osoby vyšší požadavky, které nepřipouští důkaz opaku v případě subjektivní nedostatečnosti.⁶⁴

⁵⁹ BEZOUŠKA, Petr. In HULMÁK, Milan a kol. Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014). 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1563 (§ 2912).

⁶⁰ Tamtéž. Srovnej také MELZER, Filip. In MELZER, Filip, TĚGL, Petr a kol. Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IX. § 2894-3081. 1. vydání. Praha: Leges, 2018, s. 250 (Úvodní výklad před § 2909 an.). Obdobně také HRÁDEK, Jiří. In ŠVESTKA, Jiří a kol. Občanský zákoník. Komentář. Svazek VI (§ 2521-3081). 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 946-947 (§ 2911).

⁶¹ LAVICKÝ, Petr. In LAVICKÝ, Petr a kol. Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654). 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 70-71 (§ 5).

⁶² Tamtéž.

⁶³ MELZER, Filip. In MELZER, Filip, TĚGL, Petr a kol. Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IX. § 2894-3081. 1. vydání. Praha: Leges, 2018, s. 248 (§ Úvodní výklad před § 2909 an.).

⁶⁴ Tamtéž, s. 313 (§ 2912).

Objektivizující přístup k zavinění se pak projevuje i na jiných místech OZ, mimo jiné i u škody z provozní činnosti v § 2924 OZ.⁶⁵ Z textace „veškerou péči, kterou lze rozumně požadovat“ někteří autoři usuzují, že jde o objektivizující pojetí zavinění, jelikož subjektivní přístup by pravidlo formuloval spíše jako „kterou lze na nám rozumně požadovat“.⁶⁶ Na opačné straně však stojí názory, že tento objektivní standard péče má být již chápán spíše jako liberační důvod objektivní odpovědnosti bez ohledu na zavinění.⁶⁷

1.3.3. Důvody odpovědnosti bez ohledu na zavinění

Zatímco u subjektivní odpovědnosti existuje výčet požadavků, kdy až po jejich naplnění může dojít k uložení povinnosti k náhradě újmy škudci,⁶⁸ skutkové podstaty objektivní odpovědnosti mají zpravidla společný jen vznik újmy a irelevanci zavinění.⁶⁹ Důvodem je jejich různorodost a kazuistická zaměřenost na specifické případy.

Jejich potřeba vzešla především s technickým rozvojem v 19. století.⁷⁰ Hlavním principem objektivní odpovědnosti je vyšší nebezpečnost či rizikovost určité činnosti.⁷¹ Zároveň jde však o činnosti přes svou nebezpečnost přínosné a žádoucí pro společnost.⁷² Z tohoto důvodu nejde o činnosti zakázané, reakcí zákonodárce je však zvýšená ochrana pro poškozené právé v podobě odpovědnosti, která nespočívá na zavinění.

Oproti zavinění se liberační důvody vymezují jinak, a to zejména v tom smyslu, že jde zpravidla o skutečnosti mimo sféru vlivu jedince. Klasickým důvodem bývá působení vis maior,⁷³ a to v podobě něčeho neodvratitelného a neovlivnitelného.⁷⁴ Nejčastějším příkladem můžou být živelné katastrofy.

Škála důvodů, pro které je v právní úpravě stanovena objektivní odpovědnost, je velmi pestrá. Nejvíce je zdůrazňována určitá vyšší míra rizika či nebezpečí v tom smyslu, že buď hrozí újma velkého rozsahu, nebo je pravděpodobnost vzniku újmy velmi vysoká.⁷⁵ S tímto důvodem

⁶⁵ Tamtéž, s. 248 (§ Úvodní výklad před § 2909 an.).

⁶⁶ Tamtéž, s. 251.

⁶⁷ HRÁDEK, Jiří. In ŠVESTKA, Jiří a kol. Občanský zákoník: Komentář. Svazek VI (§ 2521-3081). 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 947 (§ 2911).

⁶⁸ Jde o: 1. Jednání škudce, 2. Újma, 3. Příčinná souvislost mezi jednáním škudce a újmou, 4. Protiprávnost jednání škudce a 5. Zavinění. Viz MELZER, Filip. In MELZER, Filip, TĚGL, Petr a kol. Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IX. § 2894-3081. 1. vydání. Praha: Leges, 2018, s. 9 (Úvodní výklad před § 2894).

⁶⁹ Tamtéž.

⁷⁰ Spojována bývá zejména s rozvojem železnic. Tamtéž, s. 443 (Úvodní výklad k § 2924 an.).

⁷¹ BEZOUŠKA, Petr. In HULMÁK, Milan a kol. Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014). 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1501 (§ 2895).

⁷² ŠVESTKA, Jiří. In DVOŘÁK, Jiří a kol. Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první: Obecná část. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 366.

⁷³ Tamtéž.

⁷⁴ ZUKLÍNOVÁ, Michaela. Tamtéž, s. 203.

⁷⁵ BEZOUŠKA, Petr. In HULMÁK, Milan a kol. Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014). 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1502 (§ 2895).

se rovněž pojí problematika pojištění odpovědnosti, například v podobě pojištění odpovědnosti za škodu způsobenou motorovým vozidlem, která je vnímána jako ochrana škůdců, ale rovněž i jako prostředek zajištění náhrady újmy poškozeným.⁷⁶

Vedle důvodů objektivní odpovědnosti vázajících se na nebezpečí pak literatura uvádí též korelaci individuální výhody a rizika, která vidí jako spravedlivé, aby újmu způsobenou určitou činností nahradila právě ta osoba, která má z této činnosti prospěch.⁷⁷ Roli pak může hrát i hledisko sociální v případě nespravedlivé majetkové nerovnováhy mezi bohatým, ale deliktně nezpůsobilým škůdcem a chudým poškozeným (viz § 2920 odst. 2 OZ). Někdy je také úprava odůvodněna tím, že se v určitých situacích jeví jako nepřiměřené požadovat po poškozeném prokázání zavinění u škůdce, jelikož je pro něj takové prokázání téměř nemožné.⁷⁸ Nutno však dodat, že tento důvod sám o sobě neobstojí, jelikož taková situace je řešitelná prostým obrácením důkazního břemene, bez nutnosti zavádění objektivní odpovědnosti.⁷⁹

1.3.4. Praktický dopad dělení

Nejdůležitější otázkou však je, jaký je faktický rozdíl mezi subjektivní a objektivní odpovědností, a to zejména pro avizovaný spor o výklad nové škody z provozní činnosti. Do 1. ledna 2014 byla provozní činnost upravena v § 420a OZ z roku 1964, přičemž byla vykládána jako odpovědnost objektivní.⁸⁰ Formulována byla velmi podobně jako dnešní znění, zřejmým rozdílem však byly důvody zproštění odpovědnosti. V odst. 3 zákoník obsahoval hned dva: pokud škůdce prokázal, že byla škoda způsobena neodvratitelnou událostí nemající původ v provozu anebo že škodu způsobil vlastním jednáním poškozený.

Nově je v § 2924 OZ důvod jediný, přičemž zákon také užívá slovo „zproští“. Jde však o zcela jiné pravidlo než ve staré úpravě. Škůdce se povinnosti zproští tehdy, pokud prokáže, že vynaložil veškerou péči, kterou lze rozumně požadovat, aby ke škodě nedošlo. Jak bylo nastíněno v úvodu práce, nové znění je českou právnickou veřejností chápáno různě. Právě ve vynaložení péče po osobě škůdce vidí mnozí příklon k odpovědnosti za zavinění,⁸¹ což koresponduje s tím, jak

⁷⁶ ŠVESTKA, Jiří. In DVOŘÁK, Jiří a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první: Obecná část. 1. vydání.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 365.

⁷⁷ BEZOUŠKA, Petr. In HULMÁK, Milan a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014). 1. vydání.* Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1502 (§ 2895). Toto odůvodnění objektivní odpovědnosti lze nalézt i v judikatuře NS k § 420a OZ z roku 1964, např. rozsudek NS ze dne 1. dubna 2014, sp. zn. 25 Cdo 3997/2013.

⁷⁸ ŠVESTKA, Jiří. In DVOŘÁK, Jiří a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první: Obecná část. 1. vydání.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 366.

⁷⁹ Srovnej MELZER, Filip. In MELZER, Filip, TÉGL, Petr a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IX. § 2894-3081. 1. vydání.* Praha: Leges, 2018, s. 53 (§ 2895).

⁸⁰ ŠKÁROVÁ, Marta. In ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník. Komentář I, § 1-459. 2. vydání.* Praha: C. H. Beck, 2009, s. 1218 (§ 420a).

⁸¹ Např. BEZOUŠKA, Petr. In HULMÁK, Milan a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014). 1. vydání.* Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1600 (§ 2924). Také MELZER, Filip. In MELZER, Filip, TÉGL, Petr a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IX. § 2894-3081. 1. vydání.* Praha: Leges, 2018, s. 452 (§ 2924).

byla definována v kapitole 1.3.2. Pokud opustíme čistě terminologickou rovinu, je mezi oběma variantami praktický rozdíl?

Ten může spočívat především v deliktní způsobilosti, resp. nezpůsobilosti škůdce. Pouze u skutkových podstat subjektivní odpovědnosti se v rámci zavinění, jako nutné náležitosti vedoucí ke stanovení povinnosti náhrady újmy, zkoumá také to, zda je subjekt deliktně způsobilý. V souladu s § 24 OZ je deliktně způsobilý ten, kdo dokáže posoudit a zároveň ovládnout své jednání. Z § 2920 OZ pak vyplývá, že deliktně způsobilými budou především osoby plně svéprávné, které nebudou stíženy duševní poruchou.⁸² Nezletilí před nabytím plné svéprávnosti⁸³ a osoby s duševní poruchou budou deliktně způsobilými pouze tehdy, pokud budou mít schopnost ovládnout a posoudit následky svého jednání.

U případů objektivní odpovědnosti pak není prostor pro úvahy o deliktní způsobilosti osoby škůdce. Pokud bychom se tedy klonili k pojetí škody z provozní činnosti jako odpovědnosti bez ohledu na zavinění, nebudeme vůbec zkoumat deliktní způsobilost subjektu, tedy jeho schopnost své jednání zhodnotit, zvážit a ovládnout.

Vedle toho pak do hry vstupuje další významný faktor, a to je spoluodpovědnost osob povinných k náležitému dohledu nad osobou škůdce ve smyslu § 2921 OZ. Pouze v případě zkoumání zavinění může být vyvozena odpovědnost osob, které byly povinovány náležitým dohledem nad škůdcem, přičemž pro případ zanedbání dohledu nastupuje odpovědnost těchto osob za škodu. Z těchto důvodů se ozývají názory, které očekávají, že se judikatura přikloní k výkladu § 2924 OZ jako odpovědnosti bez ohledu na zavinění;⁸⁴ nutno podotknout, že tyto tendence lze vnímat již nyní.⁸⁵

Je však také důležité si uvědomit, že subjektivní a objektivní odpovědnost nemá stát ve vzájemném rozporu,⁸⁶ spíše je lze vnímat určitou stupnici vedoucí k co nejšířší a nejspravedlivější náhradě újmy poškozenému. Klíčovým pro toto členění je stupeň nebezpečnosti či rizika určité činnosti. Zatímco výchozím bodem pro posuzování odpovědnosti je v základu zavinění, s rostoucím stupněm nebezpečnosti činnosti pak zavinění klesá na významu. Zároveň s rostoucím rizikem stoupá i péče, která je vyžadována, aby bylo škodě

⁸² DOBROVOLNÁ, Eva. In LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část* (§ 1–654). 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 182 (§ 24).

⁸³ Viz § 30 odst. 2 OZ.

⁸⁴ BEZOUŠKA, Petr. In HULMÁK, Milan a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část* (§ 2055–3014). 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1600 (§ 2924).

⁸⁵ VOJTEK, Petr. In ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník: Komentář. Svazek VI* (§ 2521-3081). 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 1005 (§ 2924). Autor komentované části hodnotí veškerou péči, kterou lze rozumně požadovat jako požadavek víceméně objektivní a skutkovou podstatu tak vnímá jako povinnost bez ohledu na zavinění.

⁸⁶ ŠVESTKA, Jiří. In DVOŘÁK, Jiří a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první: Obecná část*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 363.

zabráněno.⁸⁷ Tento pohyblivý systém je velmi zajímavý; pro chápání nové škody z provozní činnosti může být zásadním.

V první řadě je tedy třeba opustit představu diametrálně odlišného přístupu obou řešení § 2924 OZ. Dá se říci, že díky výše nastíněnému pohyblivému systému a rovněž díky objektivizovanému pojetí zavinění vysvětlenému výše v kapitole 1.3.2. platí, že od subjektivního pojetí zavinění se skrze jeho objektivizaci dostáváme velmi blízko pojetí objektivní odpovědnosti. Přesto mezi oběma přístupy ke konstrukci odpovědnosti podle § 2924 OZ nemůžeme dávat rovnítko, a to už jen z důvodu delikttní způsobilosti škůdce. Ta bude hrát roli pouze v případě, kdy bude relevantní zavinění.

Nabízí se tak několik možných řešení, jak na § 2924 větu druhou OZ nahlížet. Již na tomto místě lze nabídnout přístup, který říká, že s jistou mírou rizika, která však zatím nedosahuje takové intenzity, aby již nešlo o subjektivní odpovědnost, se v určitých úpravách pojí obrácení důkazního břemene. Takové pojetí zavinění je pak vnímáno jako pomyslný spojovací článek mezi subjektivní a objektivní odpovědností.⁸⁸ Pokud toto pojetí přeneseme na § 2924 věta druhá OZ, docházíme k zavinění (vynaložení veškeré péče provozovatelem), které je silně objektivizováno (kterou lze rozumně požadovat) a ve spojení s obrácením důkazního břemene z poškozeného na škůdce, tak docházíme k principiálně obdobnému řešení, jako z pohledu objektivní odpovědnosti.

1.4. Provozní skutkové podstaty

1.4.1. Obecně

S provozní činností nepracuje pouze § 2924 OZ. Klasicky jsou za skutkové podstaty provozní činnosti považovány § 2924 až 2926 OZ,⁸⁹ pojem provozu se však objevuje i u škody z provozu dopravních prostředků. Z tohoto důvodu jsou někdy za provozní skutkové podstaty označovány § 2924 až 2932.⁹⁰

Takový přístup má své ratio. Pokud zákon používá stejný pojem na více místech, dá se předpokládat, že jej používá ve stejném významu. Opačný případ by vedl k nejasnostem a nepřesnostem. Z provozních skutkových podstat je však již na první pohled zřejmé, že jde o dva okruhy činností, jejichž úpravu, smysl a účel nelze úplně ztotožňovat.

⁸⁷ TICHÝ, Luboš. K rozlišování mezi tzv. subjektivní a objektivní odpovědností – rozsudek NS o povaze odpovědnosti advokáta za škodu. *Bulletin advokacie*, 2013, roč. 2013, č. 1-2, s. 19-20.

⁸⁸ In SELUCKÁ, Markéta a kol. *Koupeň a prodej. Nový občanský zákoník. Společná evropská právní úprava prodeje*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 172.

⁸⁹ VOJTEK, Petr. Náhrada újmy z provozních činností (vybrané otázky). *Soudní rozhledy*, 2015, roč. 21, č. 6, s. 202.

⁹⁰ Např. MELZER, Filip. In MELZER, Filip, TĚGL, Petr a kol. *Občanský zákoník – velký komentář: Svazek IX. § 2894-3081*. 1. vydání. Praha: Leges, 2018, s. 440 (Úvodní výklad k § 2924 an.).

Zatímco § 2924 OZ upravuje škodu z provozní činnosti jako pravidlo základní, § 2925 OZ případy zužuje na provozy zvláště nebezpečné. Vyvratitelnou právní domněnkou je zakotven předpoklad zvláštní nebezpečnosti u provozů továrních či u provozů manipulujících při své činnosti s látkami výbušnými a podobně nebezpečnými. § 2926 OZ pak zakotvuje škodu na nemovité věci, dříve upravenou v § 420a odst. 2 písm. c) OZ z roku 1964.

Ve všech těchto případech jde přitom o provozní činnost ve stejném významovém chápání jakési hospodářské či organizované činnosti ve velmi širokém pojetí;⁹¹ skutkové podstaty se mezi sebou liší jen ve specifikacích (například ve zvláštní nebezpečnosti). V § 2927 až 2932 je pak zakotvena škoda z provozu dopravních prostředků. Je jasné, že pojem provozu je v těchto ustanoveních užít již s jiným významem.

Užívání stejného pojmu v jiných významech na více místech právního řádu nelze hodnotit pozitivně. V souvislosti s tímto je odkazováno do německé právní úpravy, která mezi oběma kategoriemi důsledně terminologicky rozlišuje: pro provoz ve smyslu závodu jako organizované činnosti je užíván pojem „Betrieb“, zatímco pro dopravní provoz pojem „Verkehr“.⁹²

Zejména pro kapitolu třetí však nabývá na významu otázka, jestli mají obě pojetí provozu nějaké shodné prvky, které bychom mohli využít pro lepší definování neurčitých pojmů, které § 2924 obsahuje (např. provozovatel). Zatímco obě kategorie provozu se svým vymezením, smyslem a účelem poměrně liší, v literatuře se objevují názory, že co do pojmu provozovatel lze uvažovat o obdobném vymezení.⁹³ Blíže viz kapitolu 3.3.

Provozní činnosti v širším slova smyslu jsou obecně vnímány jako zdroje zvýšeného rizika.⁹⁴ Takto je lze jistě chápat u provozů zvláště nebezpečných. Rovněž u provozu dopravních prostředků cítíme, že jde o úpravu, která reaguje na vyšší nebezpečnost dopravních prostředků; ta může spočívat v jejich rychlosti, menší kontrolovatelnosti, váze, a především v kombinaci všech faktorů. U prosté provozní činnosti však na první pohled není jasné, v čem toto deklarované riziko konkrétně spočívá. V literatuře, která jej jako zdroj zvýšeného rizika přesto chápe, lze vycítit tendenci vnímat provozní činnost pouze jako jakýsi nižší, méně závažný stupeň skutkové podstaty provozů zvláště nebezpečných. Obě ustanovení mají podle tohoto pojetí stejný smysl a účel, dá se říci, že jde o dva stupně téže skutkové podstaty. § 2924 OZ tak má být méně přísnou úpravou pro provozy, které nevykazují tak vysoké riziko způsobení škody.

⁹¹ MELZER, Filip. In MELZER, Filip, TĚGL, Petr a kol. Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IX. § 2894-3081. 1. vydání. Praha: Leges, 2018, s. 441 (Úvodní výklad k § 2924 an.).

⁹² Tamtéž.

⁹³ Tamtéž, s. 464 (§ 2924).

⁹⁴ VOJTEK, Petr. In ŠVESTKA, Jiří a kol. Občanský zákoník: Komentář. Svazek VI (§ 2521-3081). 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 1005 (§ 2924).

Takovéto úzké vnímání prosté provozní činnosti však nemusí být nutně dostačující. Prostá provozní činnost často může být zdrojem rizika. Je však zarážející, aby účel § 2924 OZ spočíval pouze v tomto důvodu, když na stejném principu funguje už § 2925 OZ. V následující kapitole bude třeba pochopit, jak se ustanovení do českého práva dostalo, a tedy i jaký byl a je jeho pravý smysl a účel.

1.4.2. Škoda z provozní činnosti

Dostáváme se k jádru práce: škoda z provozní činnosti tak, jak je upravena v § 2924 OZ. V následujících kapitolách se předně zaměříme na otázku, co bylo hlavním inspiračním zdrojem ustanovení. S ohledem na to bude třeba jít mnohem dál než jen do OZ z roku 1964. Již výše nastíněné problémy téměř shodného chápání prosté provozní činnosti a provozů zvláště nebezpečných totiž jasně ukazují, že tento přístup nemusí být nutně správný.

Významový posun ustanovení totiž nelze nalézt v pouhém srovnání nového a předchozího znění; spíše naopak. Jak § 420a OZ z roku 1964, tak § 2924 OZ zní na první pohled skutečně velmi podobně, jak ostatně konstatuje i důvodová zpráva.⁹⁵

Po prvotním gramatickém rozboru obou ustanovení lze dojít k několika předběžným závěrům. Předně lze říci, že OZ nově zakotvuje požadavek výdělečnosti, který v § 420a OZ z roku 1964 chyběl. V novém znění dále vymizelo písm. c) odstavce druhého. Tuto úpravu nyní nalezneme v samostatném § 2926 OZ jako škodu na nemovité věci. Poslední výrazná změna tkví ve zprošťujícím důvodu; zatímco OZ z roku 1964 mluvil o neodvratitelné události nemající původ v provozu a o vlastním jednání poškozeného, tedy o důvodech již na první pohled značně objektivních a nezávislých na provozovateli, OZ nově mluví o vynaložení veškeré péče, kterou lze rozumně požadovat, aby ke škodě nedošlo. Toto je jasný příklon k subjektivnějšímu pojetí odpovědnosti, jelikož nově se provozovatel „zproští“ odpovědnosti nikoliv na základě nějakých objektivně existujících skutečnostech, zcela nezávislých na jeho vůli, nýbrž vynaložením vlastní péče.

Pouhý gramatický rozbor však nestačí. V ustanovení je navíc užito několik velmi obecných pojmů, které je třeba dále vyložit. Těm bude věnován prostor v kapitole třetí.

Na tomto místě je ještě nutno poznamenat, že přestože § 2924 OZ mluví pouze o škodě, nevylučuje to náhradu nemajetkové újmy. Ta bude nahrazována i při škodě z provozní činnosti, a to za předpokladů § 2894 OZ: tedy bude-li povinnost nahradit ji výslovně ujednána nebo pokud tak stanoví zákon.⁹⁶

⁹⁵ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, k § 2924 až 2926.

⁹⁶ Tamtéž, k § 2894 až 2899.

1.5. Nastínění inspiračních zdrojů se zaměřením na PETL

Důvodová zpráva řadí mezi hlavní inspirační zdroje úpravy náhrady újmy především OZO, z novějších úprav pak zmiňuje PETL, německý občanský zákoník, quebecký občanský zákoník a návrh novely rakouského deliktního práva.⁹⁷

PETL jsou vyvrcholením snah pracovní skupiny European Group on Tort Law, která vznikla již v roce 1992 a v rámci svých prací směřovala zejména k nalezení převládajících principů v oblasti deliktního práva v členských státech Evropské unie.⁹⁸ Přestože nejsou právně závazné, mají sloužit jako možné vodítko pro posílení a harmonizaci deliktního práva v členských státech.⁹⁹ A není to jen Česká republika, která se v rámci rekonstrukčních snah uchýlila právě k Principům, příkladem budiž Slovensko, Rakousko nebo také Španělsko, kde se PETL projeví v několika rozhodnutích nejvyššího soudu.¹⁰⁰

Pro naši problematiku je klíčový třetí díl PETL, který zahrnuje hlavu čtvrtou: Odpovědnost za zavinění a hlavu pátou: Odpovědnost bez zavinění. V hlavě čtvrté, tedy odpovědnosti za zavinění, je upravena odpovědnost podniku.¹⁰¹ Ta stanovuje odpovědnost každého, kdo provozuje podnik k hospodářskému nebo profesionálnímu účelu a toho, kdo používá pomocníky nebo technické vybavení. Tyto osoby jsou odpovědné za každou újmu způsobenou poruchou takového podniku nebo jeho produktu, přičemž se mohou vyvinut, pokud prokáží, že jednaly v souladu s požadovanou úrovní chování. Podobnosti s § 2924 OZ si nelze nevsimnout. Je zajímavé, že PETL u pravidla jasně určuje, že jde o odpovědnost za zavinění; to pak definuje jako úmyslné či nedbalostní porušení požadované úrovně chování.¹⁰² Ve veškeré péči, kterou lze rozumně požadovat, lze vidět tendenci stejným směrem, přestože se dá mluvit o větší objektivizaci pravidla.

Jako odpovědnost bez zavinění je pak v hlavě páté upravená abnormálně nebezpečná činnost, která stanoví odpovědnost za škodu charakteristickou pro nebezpečí z ní vyplývající.¹⁰³ PETL ji formuluje jako takovou činnost, která vytváří předpověditelné a významné nebezpečí škody, i když je při jejím provozu dodržena veškerá řádná péče a která není předmětem běžného užívání. I zde lze jasně poznat inspiraci pro naši právní úpravu, když ustanovení je vystavěno velmi podobně jako § 2925 OZ.

⁹⁷ Tamtéž.

⁹⁸ KŘIVOHLAVÁ, Petra. Civilní odpovědnost a evropské pokusy o vytvoření jednotného právního rámce. Právní rozhledy, 2008, roč. 16, č. 22, s. 820-821.

⁹⁹ OLIPHANT, Ken. In O'CONNOR, Colm (ed). Current Legal Problems. 2009. Volume 62. 1. vydání. Oxford: Oxford University Press, 2010, s. 447.

¹⁰⁰ Tamtéž.

¹⁰¹ Článek 4:202 PETL. V rámci textu je pracováno s českým překladem od Jiřího Hrádky a Luboše Tichého, který je dostupný na oficiálních stránkách European Group on Tort Law: <http://www.egtl.org/>.

¹⁰² Článek 4:101 PETL.

¹⁰³ Článek 5:101 PETL.

Nelze tedy pochybovat, že v Principech lze vidět významný zdroj¹⁰⁴ pro úpravu škody z provozní činnosti v OZ. Pravidla jsou formulována obdobně, přičemž přes PETL se můžeme předběžně dostat k odpovědi na otázku, zda má být § 2924 OZ chápán jako odpovědnost spočívající na zavinění. Ostatně i část komentářové literatury, která vidí § 2924 OZ jako odpovědnost objektivní, paradoxně odkazuje na úpravu v PETL.¹⁰⁵

Stranou nesmí zůstat ani zdroje důvodovou zprávou nezmíněné: konkrétně úprava, která se objevila v Randově návrhu revize OZO z roku 1908 a navazující úprava v meziválečných návrzích.¹⁰⁶ Vliv na dnešní úpravu měly rovněž § 421 OZ z roku 1964 před novelou z roku 1991¹⁰⁷ a § 145a HZ po novele.¹⁰⁸ V následující kapitole provedeme jejich rozbor, abychom mohli dojít k závěru, jaké faktory měly vliv na vnímání škody z provozní činnosti a čeho bychom se měli při výkladu jejího aktuálního znění vyvarovat.

¹⁰⁴ Vlasák jej dokonce hodnotí jako přímý inspirační zdroj pro úpravu provozních činností. VLASÁK, Michal. Vybrané otázky práva civilních deliktů v novém občanském zákoníku na pozadí PETL. *Právní rozhledy*, 2012, roč. 20, č. 15-16, s. 563.

¹⁰⁵ VOJTEK, Petr. In ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník: Komentář. Svazek VI (§ 2521-3081)*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 1005 (§ 2924).

¹⁰⁶ MELZER, Filip. In MELZER, Filip, TĚGL, Petr a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IX. § 2894-3081*. 1. vydání. Praha: Leges, 2018, s. 449 (§ 2924).

¹⁰⁷ BEZOUŠKA, Petr. In HULMÁK, Milan a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014)*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1603 (§ 2924).

¹⁰⁸ MELZER, Filip. In MELZER, Filip, TĚGL, Petr a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IX. § 2894-3081*. 1. vydání. Praha: Leges, 2018, s. 450 (§ 2924).

2. Geneze institutu škody z provozní činnosti

2.1. OZO a Randův návrh z roku 1908

OZO z roku 1811, který na našem území vystřídal až OZ z roku 1950, se náhradě škody věnoval ve své hlavě třicáté. Co se škody z provozní činnosti týče však neobsahoval žádnou zvláštní úpravu. V takových případech škody se postupovalo dle obecných ustanovení o povinnosti k náhradě škody v § 1295 an., která spočívala na zavinění.¹⁰⁹ Výjimkou byly dílčí úpravy u specifických subjektů (např. hostinští, lodníci, dopravci), obecné ustanovení pro provoz, případně provoz zvláště nebezpečný, však chybělo.¹¹⁰

První zvláštní úprava provozů se objevuje až na sklonku 60. let 19. století pouze ohledně železnic a zavádí objektivní odpovědnost s možností liberace z důvodu vyšší moci.¹¹¹ Stále více hlasů odborné veřejnosti se však vyjadřovalo v tom smyslu, že taková kusá úprava škody z podnikatelských provozů je zcela nedostatečná. Nejvýznamnějším počinem v této oblasti byl návrh nové hlavy třicáté OZO z roku 1908, který vypracoval JUDr. Antonín rytíř Randa.¹¹² Randa žil v letech 1834 až 1914 a byl velmi všestrannou a uznávanou osobností politického i právního života; kromě právní fakulty Univerzity Karlo-Ferdinandovy v Praze, kde působil jako profesor občanského práva, byl mimo jiné i čestným doktorem na univerzitách v Boloni a Krakově, dále byl členem rakouské Panské sněmovny a rovněž i rakouského Říšského soudu.¹¹³ Za svou činnost v oblasti práva byl dokonce roku 1898 císařem Františkem Josefem I. povýšen do rytířského stavu.¹¹⁴

V § 1317 Randova návrhu nového znění hlavy třicáté OZO lze spatřovat základy dnešního § 2924 a 2925 OZ. V prvním odstavci mluví o odpovědnosti toho, kdo provozuje „živnost ve velkém“, přičemž jako příklady uvádí továrnu, lodní plavbu, důl nebo lom, kdy jsou zároveň využívány přírodní síly (např. pára nebo elektřina) či výbušniny.¹¹⁵ Je zřejmé, že § 2925 OZ je stavěn velmi obdobně; i liberační důvody jsou veskrze shodné, v Randově návrhu jde o neodvratitelnou náhodu, vlastní zavinění poškozeného a zavinění třetí osoby, za kterou provozovatel neodpovídá, přičemž důkazná břemeno stran liberačních důvodů leží na provozovateli.¹¹⁶

¹⁰⁹ MELZER, Filip. In MELZER, Filip, TÉGL, Petr a kol. Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IX. § 2894-3081. 1. vydání. Praha: Leges, 2018, s. 443 (Úvodní výklad k § 2924 an.).

¹¹⁰ Tamtéž.

¹¹¹ Tamtéž. Konkrétně šlo o zákon č. 27/1869 ř.z., o ručení železnic za tělesné poškození a zabití lidí způsobené na železnicích.

¹¹² Tamtéž, s. 444.

¹¹³ BALÍK, Stanislav. Odkaz Antonína Randy v proměnách času. Bulletin Advokacie, 2014, roč. 2014, č. 9, s. 6.

¹¹⁴ KURKOVÁ, Jana. Kdo byl JUDr. Antonín rytíř Randa? Ad Notam, 2006, roč. 12, č. 3, s. 91-92.

¹¹⁵ MELZER, Filip. In MELZER, Filip, TÉGL, Petr a kol. Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IX. § 2894-3081. 1. vydání. Praha: Leges, 2018, s. 444 (Úvodní výklad k § 2924 an.).

¹¹⁶ Tamtéž.

V odstavci druhém je dále zakotvena odpovědnost za živnost, která není provozována ve velkém. V těchto případech pak přichází v úvahu zproštění odpovědnosti provozovatele za podmínky, že prokáže, že při své činnosti „dostal péřivosti požadované platnými předpisy nebo vyžadované v obchodním styku.“¹¹⁷ I zde je zřejmé, že § 2924 OZ vychází ze stejného principu, tedy neodpovědnost provozovatele při prokázání vynaložení určité úrovně péče. Zároveň je velmi podstatné zdůraznit, že Randovo pojetí odpovědnosti za živnost nikoliv velkou neměla být konstruována jako přísná odpovědnost bez ohledu na zavinění, sám Randa v takovém přístupu viděl neúměrnou zátěž pro průmysl.¹¹⁸

2.2. Meziválečné návrhy

Randův návrh z roku 1908 se projevil v rekodifikačních pracích nově vzniklého Československa, které měly za cíl přijetí nového občanského zákoníku. Ty vyústily v roce 1924 do návrhu, který ve svém § 1317 zcela převzal Randovu živnost ve velkém. V § 1317a pak zakotvil Randovu živnost, která není provozována ve velkém, opět s možností zproštění se odpovědnosti provozovatele za předpokladu, že prokáže, že „dbal při provozování péřivosti obvyklé v obchodu a živnosti nebo požadované platnými předpisy.“¹¹⁹ Z návrhu superrevizní komise z roku 1931 vymizely živnosti jiné než velké, zatímco velké živnosti byly nově zakotveny v § 1140 jako podniky nebezpečné; formulovány však byly stejně, jako dosavadní živnosti provozované ve velkém.¹²⁰

Práce z dvacátých a třicátých let vyvrcholily vypracováním vládního návrhu z roku 1937. Náhrada škody byla obsažena v hlavě 42. a v § 1152 a 1153 upravovala odpovědnost za škodu vzniklou z nebezpečného podnikání.¹²¹ Ustanovení § 1152 vládního návrhu z roku 1937 mluvilo o podniku kromobyčejně nebezpečném. Přestože návrh nově neobsahoval žádné příklady takového podniku, pravidlo bylo stále koncipováno velmi podobně jako dřívější velkoprovozy, o čemž vypovídá i trojice liberačních důvodů v podobě vyšší moci, vlastního jednání poškozeného a jiných osob, za které podnikatel neodpovídá.¹²² Vedle něj pak § 1153 zahrnoval provozování jiných podniků, nově však šlo výslovně o jiné podniky „nebezpečné“. I nyní však bylo zachováno zproštění odpovědnosti za předpokladu dodržení „veškeré péřivosti podle poměrů potřebné.“ K této péři ustanovení odkazovalo na § 1122, který absenci takové péče vysvětloval jako

¹¹⁷ Tamtéž.

¹¹⁸ Tamtéž, s. 449.

¹¹⁹ Tamtéž, s. 445.

¹²⁰ Tamtéž, s. 446.

¹²¹ Tamtéž.

¹²² To však neznamená, že došlo k odklonu od dosavadního vnímání tohoto pojmu. Důvodová zpráva k vládnímu návrhu z roku 1937 naopak uvádí, že jde o takové provozy, u kterých ani při vynaložení veškeré možné opatrnosti nelze vyloučit vznik škody. Jako příklad zmiňuje výrobu třaskavin. Viz důvodovou zprávu k vládnímu návrhu občanského zákoníku z roku 1937, k § 1152 a 1153.

situaci, kdy osoba nejedná tak pozorně, pečlivě a s takovými vědomostmi nebo zkušenostmi, které jsou obvyklé pro osoby průměrných vlastností. V druhé větě zároveň zdůraznil vyšší standard znalostí, dovedností a péče u odborníků. Z citovaných ustanovení si nelze nevšimnout zřejmé podobnosti jak § 1153 vládního návrhu z roku 1937 a § 2924 OZ, nýbrž i § 1122 vládního návrhu z roku 1937 a § 4 odst. 1 a § 5 odst. 1 OZ, které byly blíže rozebrány v kapitole 1.3.2. Ohledně veškeré pečlivosti podle poměrů potřebné bylo zdůrazněno, že přestože jde primárně o technické možnosti, v potaz je nutno brát rovněž finanční možnosti provozovatele. Hodnocení toho, co spadá pod veškerou pečlivost, tak nemělo vést k faktickému znemožnění podnikání.¹²³

Důvodová zpráva k vládnímu návrhu z roku 1937 pak hodnotila rekodifikační práce meziválečných let, přičemž k přístupu návrhu z roku 1931 se z důvodu zvýšení rizikovitosti podnikání stavěla negativně. Jako vhodnější řešení proto vládní návrh z roku 1937 rozdělil nebezpečné podniky na podniky kromobyčejně nebezpečné a ostatní nebezpečné. Výslovně je přitom zdůrazněno, že pouze podniky kromobyčejně nebezpečné jsou konstruovány jako objektivní odpovědnost. Úprava odpovědnosti ostatních nebezpečných podniků oproti tomu spočívá na zavinění, a to i přes obrácení důkazního břemene z poškozeného na provozovatele. K rozlišování mezi oběma typy nebezpečných podniků pak důvodová zpráva uvedla, že nestačí pouze fakt, zda při provozu dochází k výrobě či užívání přírodních sil; to samo o sobě neznamená ani to, že by mělo jít o podnik nebezpečný. Hlavní rozdíl však spočíval v tom, že riziku, které plyne z ostatních nebezpečných provozů, lze obvykle za vynaložení určité míry péče předejít.¹²⁴

2.3. OZ z roku 1950

Vzhledem k následnému politickému vývoji nebyl vládní návrh z roku 1937 nikdy přijat. Po druhé světové válce došlo k obnovení snah o vytvoření nového kodexu soukromého práva. Výsledkem se stal OZ z roku 1950, tzv. střední kodex, který byl však stále, i přes jasné ideologické tendence a upřednostňování zájmu společnosti, poměrně kvalitním právním předpisem.¹²⁵

Střední zákoník se přidržel úpravy odpovědnosti za provoz zvláště nebezpečný, která víceméně vycházela z dosavadního vývoje tohoto institutu, jak jej formuloval Randa i meziválečné návrhy. V § 351 upravoval odpovědnost provozovatele za škodu vyvolanou zdrojem zvláštního nebezpečí provozu, včetně tří liberačních důvodů: neodvratitelná náhoda

¹²³ Důvodová zpráva k vládnímu návrhu občanského zákoníku z roku 1937, k § 1152 a 1153.

¹²⁴ Tamtéž.

¹²⁵ HORÁK, Ondřej. In MELZER, Filip, TÉGL, Petr a kol. *Občanský zákoník – velký komentář*. Svazek I. § 1-117. 1. vydání. Praha: Leges, 2013, s. XLIII-XLV (Dějiny kodifikace soukromého práva v českých zemích).

mimo provoz, vlastní jednání poškozeného a neodvratitelné jednání třetí osoby stojící mimo provoz.

2.4. OZ z roku 1964 a související předpisy

Poměrně záhy byl přijat nový kodex, který nabyl účinnosti dne 1. dubna 1964. Jeho deklarované nové pojetí občanského práva a zásadní změny vedené potřebami socialistické společnosti vedly k výraznému odklonu od československé civilistické tradice.¹²⁶

I zde byl v § 432 zakotven provoz zvláště nebezpečný, nově však byla jeho úprava vyřešena odkazem na ustanovení řešící odpovědnost za provoz dopravního prostředku v § 427 až 431. K zásadní změně v pojetí institutu však nedošlo.¹²⁷ Úprava ostatních provozů se v platném právu na zákonné úrovni neprosadila až do 90. let minulého století. Její inspirační prameny však lze vypočítávat už o několik desítek let dříve.

2.4.1. Odpovědnost organizací v § 421 OZ z roku 1964 před novelou z roku 1991

Prvním ustanovením, které si zaslouží pozornost, je § 421 OZ z roku 1964 ve znění před novelou z roku 1991. V něm byla stanovena odpovědnost organizací, které měly odpovídat občanovi za škodu, kterou mu způsobily porušením právní povinnosti. Podstatnou je odst. 3 věta první, podle které platilo: „Organizace se odpovědnosti zproští, jestliže prokáže, že škoda nemohla zabránit ani při vynaložení veškerého úsilí, které lze na ní požadovat.“ Zproštění odpovědnosti se formulačně téměř shoduje s dnešním zněním § 2924 OZ, přičemž ustanovení bylo vykládáno jako odpovědnost za zavinění.¹²⁸ Důvodem zde byla ochrana poškozeného, který by se z důvodu svého postavení mimo strukturu organizace ocitl v důkazní nouzi ohledně příčiny škody.¹²⁹ Nutno dodat, že přestože šlo dle znění o veškeré úsilí, které lze požadovat nikoliv obecně, nýbrž pouze po dotčené organizaci, judikatura zprošťující důvod vykládala jako zavinění objektivizované, tedy veškeré úsilí, které lze požadovat po všech organizacích s obdobným zaměřením.¹³⁰

2.4.2. HZ a vládní nařízení č. 46/1967 Sb.

HZ obsahoval obdobnou obecnou úpravu pro škodu, kterou způsobí organizace jiné organizaci v § 145 an. Vedle něj bylo o pár let později přijato vládní nařízení č. 46/1967 Sb., které

¹²⁶ Tamtéž, s. XLVI.

¹²⁷ MELZER, Filip. In MELZER, Filip, TĚGL, Petr a kol. Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IX. § 2894-3081. 1. vydání. Praha: Leges, 2018, s. 446 (Úvodní výklad k § 2924 an.).

¹²⁸ BEZOUŠKA, Petr. In HULMÁK, Milan a kol. Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014). 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1603 (§ 2924).

¹²⁹ Důvodová zpráva k zákonu č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, k části šesté.

¹³⁰ Např. bod III. stanoviska občanskoprávního kolegia NS ČSSR ze dne 18. listopadu 1970, sp. zn. Cpj 87/70.

však řešilo pouze vypořádání mezi socialistickými organizacemi v systému plánovaného hospodářství.¹³¹ Nařízení zakotvovalo odpovědnost za škody z důlních činností a rovněž z „jiných provozních hospodářských činností“. Šlo tedy o první zakotvení prosté provozní činnosti v našem právním řádu. V § 1 odst. 2 byla stanovena možnost zproštění se odpovědnosti za předpokladu prokázání, že škodu způsobila okolnost, která nemá původ v provozní činnosti a zároveň jí nemohlo být zabráněno ani při vynaložení veškerého úsilí, které lze požadovat.

Novelou HZ, s účinností od 1. května 1990, pak došlo poprvé k zakotvení škody způsobené provozem organizace na zákonné úrovni a to v § 145a. V odst. 2 pak lze již formulačně vycítit provozní činnost, jak ji následně upravil § 420a OZ z roku 1964; škoda byla způsobena provozem organizace tehdy, pokud byla způsobena její hospodářskou činností provozní povahy, věcí použitou při této činnosti a dále fyzikálními, chemickými či biologickými vlivy provozu na okolí.¹³² V úpravě zprošťujícího důvodu však nově došlo k překvapivé a neodůvodněné odchylce;¹³³ šlo o neodvratitelnou událost nebo náhodu, která nemá původ v provozu a dále vlastní jednání poškozené organizace. Předpis tak zvolil zřejmě liberační důvody,¹³⁴ před čímž, ve spojení s prostou provozní činností, varoval již Randa i důvodová zpráva k vládnímu návrhu z roku 1937. I přes výslovný odkaz v důvodové zprávě na vládní nařízení č. 46/1967 Sb. pak zákon zvolil zcela jiný důvod zproštění odpovědnosti, výraznou změnu však ničím neodůvodnil.

2.4.3. Provozní činnost v § 420a OZ z roku 1964 po novele z roku 1991

Velmi podobné znění provozní činnosti posléze přijal i OZ z roku 1964, a to v § 420a, který do právní úpravy přinesla novela z roku 1991. V rámci něj již nešlo o skutkovou podstatu dopadající pouze na organizace. Rovněž nebyl zakotven požadavek hospodářské činnosti, tedy výtěžnosti.¹³⁵ Zachovány však zůstaly liberační důvody v podobě neodvratitelné události nemající původ v provozu a vlastního jednání poškozeného. OZ z roku 1964 tedy zvolil cestu přísné objektivní odpovědnosti za prostou provozní činnost.¹³⁶ Důvodová zpráva k novele z roku

¹³¹ MELZER, Filip. In MELZER, Filip, TÉGL, Petr a kol. Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IX. § 2894-3081. 1. vydání. Praha: Leges, 2018, s. 450 (§ 2924).

¹³² Písm. c) pak odpovídalo § 420a odst. 2 písm. c) OZ z roku 1964.

¹³³ Viz důvodovou zprávu k zákonu č. 103/1990 Sb., kterým se mění a doplňuje hospodářský zákoník, k § 145 až 150. Ta pouze odkazuje na vládní nařízení č. 46/1967 Sb.

¹³⁴ MELZER, Filip. In MELZER, Filip, TÉGL, Petr a kol. Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IX. § 2894-3081. 1. vydání. Praha: Leges, 2018, s. 446 (Úvodní výklad k § 2924 an.).

¹³⁵ Tamtéž.

¹³⁶ ŠKÁROVÁ, Marta. In ŠVESTKA, Jiří a kol. Občanský zákoník. Komentář. I, § 1-459. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 1218 (§ 420a).

1991 se nicméně omezila na pouhé konstatování, že je odpovědnost z provozní činnosti upravena nově, zdržela se však jakéhokoliv bližšího komentáře.¹³⁷

Nově přijatý ObchZ, s účinností od 1. 1. 1992, vedle toho žádnou specifickou úpravu provozní činnosti neobsahoval.

2.5. Shrnutí

Z výše předestřené vývoje úpravy prosté provozní činnosti je na první pohled zřejmé, že poslední konstruktivní a smysluplné pokusy o její zákonné zakotvení se datují až k počátku 20. století k Randovu návrhu a rovněž k meziválečným návrhům. Oproti přísné objektivní odpovědnosti za velkoprovozy, případně provozy zvláště nebezpečné, byly ostatní provozy koncipovány jako odpovědnost za zavinění s obrácením důkazního břemene, jelikož opačné řešení by bylo nepřiměřeným a nespravedlivým zásahem do podnikání.

V 90. letech minulého století byla zakotvena provozní činnost prve do HZ a posléze i do OZ z roku 1964. Bez bližšího vysvětlení šlo nově o přísnou objektivní odpovědnost s liberačními důvody ve formě neodvratitelné události a vlastního jednání poškozeného. Není zřejmé, z jakého důvodu byla zvolena takto přísná úprava. O to víc je zarážející, že takto zásadní změna nebyla žádným způsobem vysvětlena. Ustanovení § 420a OZ z roku 1964 tak dopadlo jako zcela nesystematický slepenec pojetí prosté provozní činnosti meziválečných návrhů, jeho smysl však byl zcela převrácen, když pro takovou běžnou podnikatelskou činnost zavedl přísnou objektivní odpovědnost. V § 420a OZ z roku 1964 přitom nebyla ani zmínka o tom, že by mělo jít o provozní činnost nebezpečnou či rizikovou, takový intuitivní přístup zaujaly až soudy,¹³⁸ jelikož bylo třeba překonat nesmyslně přísnou úpravu odpovědnosti bez ohledu na zavinění, která by jinak dopadala na jakoukoliv provozní činnost.

Je zřejmé, že na takové pojetí prosté provozní činnosti nelze v žádném případě navázat. Je třeba opustit chápání prosté provozní činnosti, které bylo vytvořeno judikaturou pro překonání nesystematické a nesmyslně přísné úpravy v § 420a OZ z roku 1964. Oproti tomu je nutné navázat na chápání institutu v jeho počátcích, jak jej navrhoval upravit Randa a později i meziválečné návrhy.

¹³⁷ Důvodová zpráva k zákonu č. 509/1991 Sb., kterým se mění, doplňuje a upravuje občanský zákoník, k § 420 a 420a.

¹³⁸ Např. rozsudek NS ze dne 22. prosince 2010, sp. zn. 25 Cdo 3269/2008.

3. Výkladové problémy

3.1. Smysl a účel § 2924 OZ

S vědomím výše uvedených závěrů ohledně vývoje provozní činnosti v naší úpravě i objektivizovaného pojetí zavinění se nyní zaměříme na samotné znění § 2924 OZ. Na tomto místě se budeme věnovat výkladu pojmů, se kterými ustanovení pracuje. K tomu však musíme nutně přistoupit až po pochopení smyslu a účelu ustanovení. Jelikož byl § 420a OZ z roku 1964 formulován jako odpovědnost objektivní, což bylo vzhledem k jakékoliv provozní činnosti nepřiměřeně přísné, judikatura se ustálila na restriktivním výkladu; mezi povinné znaky provozní činnosti ve smyslu § 420a proto velmi často řadila nebezpečnost činnosti,¹³⁹ přestože takový požadavek ze znění zákona nevyplýval. Účel § 420a OZ z roku 1964 byl spatřován v ochraně osob před riziky provozních činností.¹⁴⁰

Nově je ustanovení, vycházejíc z jiného pojetí a jiných zdrojů, formulováno odlišně a takovýto ochranný výklad již není zapotřebí. Smysl a účel není třeba spatřovat v ochraně před riziky činnosti, kam naopak výslovně míří § 2925 OZ. Zásadní je obrácení důkazního břemene ve větě druhé § 2924 OZ. To je vedeno obtížnou důkazní pozicí poškozeného, pro kterého může být často takřka nemožné získat o způsobené škodě dostatečné informace z provozu, případně je náležitě vyhodnotit.¹⁴¹ Z důvodu praktické nedostupnosti vnitřních struktur provozu pro poškozené se jeví jako spravedlivé, aby to byl naopak provozovatel, jako osoba s nejlepším přístupem ke všem potřebným informacím a datům ohledně provozu, na kterém bude spočívat důkazní břemeno ohledně určitých skutečností.¹⁴² Smysl a účel ustanovení tedy nově tkví v ochraně poškozeného před důkazní nouzí.

Zavedení požadavku veškeré péče, kterou lze rozumně požadovat, lze navíc hodnotit pozitivně i ve smyslu motivace k prevenci.¹⁴³ Zatímco podle přísné objektivní odpovědnosti § 420a OZ z roku 1964 měl provozovatel odpovídat vždy, ledaže se liberovoal prokázáním, že škodu způsobila neodvratitelná událost mimo provoz či jednání poškozeného (tedy okolnosti mimo sféru jeho vlivu),¹⁴⁴ nově má odpovědnost za svou činnost pevněji ve svých rukou. Ve vyvinění v podobě prokázání vynaložení veškeré péče lze tak spatřovat i motivaci

¹³⁹ Např. rozsudek NS ze dne 28. března 2018, sp. zn. 32 Cdo 2197/2016. Také rozsudek NS ze dne 19. prosince 2012, sp. zn. 25 Cdo 776/2012.

¹⁴⁰ Např. rozsudek NS ze dne 22. listopadu 2000, sp. zn. 25 Cdo 1695/98.

¹⁴¹ MELZER, Filip. In MELZER, Filip, TÉGL, Petr a kol. *Občanský zákoník – velký komentář*. Svazek IX. § 2894-3081. 1. vydání. Praha: Leges, 2018, s. 452 (§ 2924).

¹⁴² K tomu srovnej i přístup, který byl zvolen u odpovědnosti organizací v § 421 OZ z roku 1964 před novelou z roku 1991. Pravidlo bylo formulováno velmi obdobně, jako § 2924 OZ, přičemž důvodová zpráva obrácení důkazního břemene rovněž odůvodňovala ochranou poškozených stojících mimo strukturu organizace. Viz kapitulu 2.4.1.

¹⁴³ BEZOUŠKA, Petr. In HULMÁK, Milan a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014)*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1603 (§ 2924).

¹⁴⁴ S korektivem nebezpečnosti činnosti, jak pravidelně judikoval Nejvyšší soud.

pro provozovatele, který se nově v případě vynaložení určitých opatření může vyvinít, a tudíž za vzniklou škodu neodpovídat.

Navrhovaný extenzivní výklad pravidla může vzbuzovat obavy z důvodu nepřiměřeného omezování podnikání. To však daleko více hrozilo v případě objektivní odpovědnosti podle předchozí úpravy; konečně i z tohoto důvodu byl dosah pravidla soudně omezován pouze na činnosti nebezpečné. Nově však provozovatel nemá odpovídat objektivně, nýbrž jen za zaviněné nevynaložení veškeré péče, kterou lze požadovat. Má tak mnohem širší možnosti zproštění odpovědnosti (resp. exkulpace), než za úpravy předchozí. V novém pojetí tak lze spatřovat spravedlivější rozložení odpovědnosti a rovnováhu v postavení provozovatele i poškozeného.

3.2. Závod nebo jiné zařízení sloužící k výdělečné činnosti

V § 2924 OZ pojednává o odpovědnosti provozovatele závodu nebo jiného zařízení sloužícího k výdělečné činnosti. Před samotným vymezením provozovatele je proto zapotřebí vymezit, jak pojmy závod a především pak jiné zařízení sloužící k výdělečné činnosti chápat.

3.2.1. Závod

Závod upravuje OZ v § 502, přičemž jej vymezuje jako organizovaný soubor jmění, který podnikatel vytvořil (objektivní prvek) a který z jeho vůle slouží k provozování jeho činnosti (subjektivní prvek); jeho vůle může být vyjádřena buď výslovně či konkludentně faktickým provozem.¹⁴⁵ V souladu s § 495 OZ zahrnuje jak majetek, tak dluhy. Závod je věcí,¹⁴⁶ což má být zdůrazněno i terminologickým odklonem od pojmu podnik, který byl užíván předchozí právní úpravou, jelikož ten je v současnosti na úrovni evropského práva často užíván spíše pro subjekty.¹⁴⁷ Zákon zdůrazňuje, že závod musí být podnikatelem pouze vytvořen, následně však může být vlastněn i nepodnikatelem, který jej například zdědil a který jej dále může případně propachtovat.¹⁴⁸

Nezbytným předpokladem závodu je ze zákona jeho organizovanost. O té rozhoduje ze své vůle podnikatel a záleží na něm, co vše k němu bude náležet. Vedle toho je však vyvratitelnou právní domněnkou stanoveno, že závod tvoří vše, co zpravidla slouží k jeho

¹⁴⁵ KOUKAL, Pavel, LASÁK, Jan. In LAVICKÝ, Petr a kol. Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654). 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1774 (§ 502).

¹⁴⁶ Konkrétně věcí hromadnou ve smyslu § 501 OZ.

¹⁴⁷ BEZOUŠKA, Petr, PIECHOWICZOVÁ, Lucie. Nový občanský zákoník. Nejdůležitější změny. 1. vydání. Olomouc: ANAG, 2013, s. 69 (§ 502).

¹⁴⁸ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, k § 501 až 503.

provozu, což má sloužit jako ochrana očekávání třetích osob.¹⁴⁹ Závod je také pojmově svázán s osobou podnikatele a podnikatelskou činností, jak je vymezuje § 420 an. OZ.

Vymezením provozní činnosti mimo jiné jako provozu závodu tak zákon nově dává mnohem konkrétnější odpověď na otázku, jak tuto činnost chápat a definovat. Ve smyslu § 420 odst. 1 OZ tak v provozní činnosti jako provozu závodu můžeme vidět činnost, která souvisí s organizovaným souborem jmění, který podnikatel vytvořil ke své podnikatelské činnosti, tedy k činnosti samostatné, vykonávané na vlastní účet a odpovědnost, dále půjde nezbytně o činnost výtěžnou, která je prováděna živnostensky nebo obdobným způsobem, a to se záměrem činit tak soustavně a s cílem dosažení zisku. Mimo to je nutná spjatost tohoto souboru jmění s podnikáním; do závodu tak nebude patřit věc, kterou podnikatel užívá mimo souvislost se svým podnikáním k osobní potřebě.¹⁵⁰

Z výše uvedeného je zřejmé, že vnímat závod pouze ve smyslu továrního provozu¹⁵¹ není zcela přesné, toto chápání je naopak příznačné pro provoz zvláště nebezpečný podle § 2925 odst. 3 OZ.

3.2.2. Jiné zařízení sloužící k výtěžné činnosti

Zatímco ve výslovném zmínění závodu v § 2924 OZ lze spatřovat výkladové vodítko, jak provozní činnost chápat, v pokračování v podobě „jiného zařízení sloužícího k výtěžné činnosti“ lze vidět zřejmou tendenci zákonodárce k extenzivnímu pojetí provozní činnosti. I v tomto můžeme spatřovat ideový odklon od provozní činnosti ve smyslu § 420a OZ z roku 1964. Jelikož je nově nastavena mnohem smysluplnější a spravedlivější možnost exkulpace provozovatele, i s ohledem na jiný smysl a účel pravidla nově není důvodu omezovat dosah pravidla na užší okruh činností.

Do provozní činnosti tak ve smyslu ustanovení spadá rovněž provoz jakéhokoliv jiného zařízení než závodu, i u něj je však vyžadováno, aby bylo provozováno za účelem výtěžku. Ten může spočívat jak v příjmech od klientely, rovněž však i v příjmech z veřejných prostředků.¹⁵²

Výtěžnou činnost pak nelze bez dalšího směřovat s činností vykonávanou za účelem dosažení zisku; ostatně už § 420 OZ s obojím operuje jako se samostatnými pojmy. Výtěžek naznačuje jakýkoliv příjem, který osoba získá za poskytovanou činnost (tedy ve smyslu přechodního odstavce jak příjem od zákazníků, tak např. z veřejného rozpočtu). Ziskem je výnos,

¹⁴⁹ BEZOUŠKA, Petr, PIECHOWICZOVÁ, Lucie. Nový občanský zákoník. Nejdůležitější změny. 1. vydání. Olomouc: ANAG, 2013, s. 70 (§ 502).

¹⁵⁰ Tamtéž. Jako příklad je uváděn bazén, který si podnikatel nechá postavit v areálu svého závodu, přičemž jako takový má sloužit pouze jeho osobní potřebě k relaxaci.

¹⁵¹ VOJTEK, Petr. In ŠVESTKA, Jiří a kol. Občanský zákoník: Komentář. Svazek VI (§ 2521-3081). 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 1005 (§ 2924).

¹⁵² Jako např. v případě veřejných nemocnic, škol a podobných ústavů. Viz důvodovou zprávu k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, k § 2924 až 2926.

od kterého jsou odečteny náklady na takovou činnost.¹⁵³ Melzer pak chápe výdělečnou činnost podle § 2924 OZ jako výkon povolání, tedy činnost směřující k zajištění obživy; to pak koresponduje s vyšším očekáváním profesionality a kontroly nad takovou činností.¹⁵⁴ Takový výklad lze přivítat, jelikož provozní činnost nepojí pouze s činností vykonávanou za účelem zisku (smysl ustanovení netkví v tom, aby byly postihovány pouze osoby, jejichž záměrem je zisk), nýbrž i s činnostmi neziskových organizací, státu či veřejnoprávních korporací, jak ostatně naznačuje i důvodová zpráva k OZ.¹⁵⁵

V případě jiného zařízení tak stačí, aby byla činnost vykonávána výdělečně, nikoliv nutně za účelem zisku. Ve srovnání s pojednáním o závodu lze také dovodit, že do této kategorie spadnou i mnohé situace, kdy k naplnění podnikatelské činnosti bude chybět jeden z výše zmíněných definičních znaků, samozřejmě za předpokladu, že dále budou splněny znaky provozní činnosti (viz kapitolu 3.5.1.).

OZ z roku 1964 požadavek výdělečnosti pro provozní činnost nestanovoval, v některých případech však judikatura dovozovala nezbytnost hospodářského účelu činnosti.¹⁵⁶ Nutnost výdělečnosti je tak v § 2924 OZ novinkou, u provozu zvláště nebezpečného v § 2925 OZ však pro jiné zařízení stanovena není. Takový přísnější přístup u provozu zvláště nebezpečného je odůvodnitelný jeho rizikovou povahou, a tedy celkovým pojetím jako odpovědnosti objektivní. Avšak s ohledem na to, že nelze zaměňovat pojmy výdělečnost a ziskovost zůstává otázkou, v jakých případech bude takové zvláště nebezpečné zařízení provozováno nevýdělečně.¹⁵⁷

Samotný pojem zařízení svádí k velmi širokému výkladu.¹⁵⁸ Tomu napovídá i jeho doplňková funkce k závodu, z čehož je jasný úmysl zákonodárce, aby odpovědnost podle § 2924

¹⁵³ PSUTKA, Jindřich. In HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 163.

¹⁵⁴ MELZER, Filip. In MELZER, Filip, TÉGL, Petr a kol. Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IX. § 2894-3081. 1. vydání. Praha: Leges, 2018, s. 456 (§ 2924).

¹⁵⁵ Tamtéž.

¹⁵⁶ Např. rozsudek NS ze dne 1. dubna 2014, sp. zn. 25 Cdo 3997/2013, podle kterého je provozní činností taková činnost, která má hospodářský účel ve smyslu dosažení zisku. Právě hospodářským účelem soud zároveň odůvodnil pojetí § 420a OZ z roku 1964 jako objektivní odpovědnosti, přičemž v takovém přístupu lze vycítit příklon ke korelaci individuální výhody a rizika (viz kapitolu 1.3.3.). V témž rozhodnutí soud zároveň vyloučil provozní činnost v případě obce pečující o městský park právě z důvodu absence hospodářského účelu. Stejně usnesení NS ze dne 26. června 2018, sp. zn. 25 Cdo 274/2018 v případě provozování hřbitova městem. V jiných situacích Nejvyšší soud dovodil provozní činnost právě s odkazem na činnost výdělečnou; např. opět v rozsudku ze dne 1. dubna 2014, sp. zn. 25 Cdo 3997/2013, a v rozsudku ze dne 25. února 2011, sp. zn. 25 Cdo 1117/2008 pro provoz autokempu, dále v rozsudku ze dne 26. ledna 2012, sp. zn. 25 Cdo 2614/2010 pro chov a výcvik koní.

¹⁵⁷ Mohlo by jít o provoz takového zařízení k uspokojování vlastních potřeb, např. pokud by osoba v rámci výroby energie či vytápění pro vlastní dům provozovala zařízení, při jehož provozu by zároveň byly vypouštěny škodlivé exhalace, dá se však soudit, že nepůjde o velmi běžné situace. Srovnej MELZER, Filip. In MELZER, Filip, TÉGL, Petr a kol. Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IX. § 2894-3081. 1. vydání. Praha: Leges, 2018, s. 457 (§ 2924).

¹⁵⁸ Tamtéž, s. 455. Melzer nabízí velmi široké chápání ať už ve smyslu přístroje, technického systému či technologického celku určeného k nějaké funkci, jako je např. sklad. Srovnej i usnesení NS ze dne 14. března 2018, sp. zn. 25 Cdo 4220/2017, kdy škodu způsobil hydraulický sloupek, který se zvedal ze země, při čemž došlo ke škodě na vozidle žalobce. Nejvyšší soud pak dovodil odpovědnost za škodu z provozní činnosti provozovatele parkovacího systému, jehož součástí byl tento sloupek.

OZ nebyla nutně vyloučena v těch případech, kdy budou chybět jeho definiční znaky (např. nepůjde o podnikatele). Nebude se však jednat o jakýkoliv provoz jakéhokoliv zařízení, nýbrž musí být splněny i znaky samotného provozu, které budou představeny níže.

3.3. Provozovatel

S pochopením pojmů závod a jiné zařízení se stává snazším i vymezení provozovatele, jako odpovědného subjektu podle § 2924 OZ. U provozu závodu se tak v první řadě nabízí podnikatel, který jej ve smyslu § 502 OZ vytvořil – zpravidla vlastníkem souboru těchto věcí. Již výše však bylo zmíněno, že není vyloučeno, aby závod vlastnila osoba od podnikatele odlišná. V případě, že by takový závod propachtovala třetí osobě, se stává provozovatelem pachtýř; s tímto smluvním typem ostatně OZ počítá v § 2349 an.

Ještě obecněji se však provozovatel vymezuje jako osoba, která určitý závod nebo zařízení fakticky ovládá, tedy která s nimi může fakticky disponovat, přičemž tak činí na vlastní účet a nebezpečí; nezbytným předpokladem je rovněž dlouhodobost a kontinuita tohoto postavení.¹⁵⁹ Fakticky tak půjde o osobu v určitém provozu nejvýše postavenou v tom smyslu, že o takovém závodu či zařízení může činit jakákoliv rozhodnutí samostatně a podle své libosti. Může jít jak o osobu fyzickou, tak právnickou.¹⁶⁰

Již výše bylo nastíněno, že zákon pracuje s pojmy provoz a provozovatel na více místech a přestože se nemusí jevit jako žádoucí směšování těchto pojmů jak pro případ provozů závodů a jiných zařízení, tak pro případ dopravy a dopravních prostředků, osobu provozovatele můžeme v obou situacích vnímat obdobně. Vedle vlastníka pak v případě zařízení přichází v úvahu rovněž nájemce, vždy však musí být splněny výše zmíněné znaky, tedy zejména dlouhodobost takového postavení.¹⁶¹

Nejvyšší soud docházel za předchozí právní úpravy pravidelně k závěrům, že provozovatel odpovídá bez ohledu na to, zda svou provozní činnost vykonával za účelem splnění závazku vůči třetí osobě (tedy například v případě smlouvy o dílo s třetí osobou tehdy, pokud byl v postavení zhotovitele) a dále že odpovídá i tehdy, pokud škodu způsobila třetí osoba, kterou provozovatel použil při své činnosti jako subdodavatele (tedy v situaci opačné, kdy se provozovatel nachází v pozici objednatele, zatímco třetí osoba v pozici zhotovitele).¹⁶² Nově je však třeba hodnotit takové situace z pohledu § 2914 OZ, který řeší odpovědnost za pomocníka. V případě, kdy osoba při své činnosti využívá tzv. nesamostatné pomocníky (například

¹⁵⁹ Tamtéž, s. 464.

¹⁶⁰ Srovnaj rozsudek NS ze dne 19. prosince 2001, sp. zn. 25 Cdo 62/2000.

¹⁶¹ MELZER, Filip. In MELZER, Filip, TÉGL, Petr a kol. Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IX. § 2894-3081. 1. vydání. Praha: Leges, 2018, s. 503 (§ 2925).

¹⁶² Příkladem za všechny budiž rozsudek NS ze dne 10. září 2014, sp. zn. 25 Cdo 3226/2010.

zmocněnce nebo zaměstnance) a tito způsobí škodu, odpovídá tato osoba, jako kdyby ji způsobila sama. Pokud však při své činnosti použije osob, které svou činnost vykonávají samostatně (typicky v případě smlouvy o dílo) a tyto způsobí škodu, osoba, která využila jejich služeb, pouze ručí za splnění jejich povinnosti k náhradě škody, a to navíc jen tehdy, pokud je nepečlivě vybrala nebo na ně nedostatečně dohlížela.

3.4. Poškozený

Další otázkou je, na jaký okruh poškozených osob § 2924 OZ míří. Za staré úpravy judikatura dovozovala, že úprava škod z provozní činnosti chrání pouze osoby, které stojí mimo provoz, a nikoliv samotné zaměstnance, případně osoby, které vykonávají činnosti pro provoz na základě jiných právních důvodů. Soud argumentoval tím, že tyto se mohou domoci ochrany přes zákoník práce či podle obecné odpovědnosti za škodu.¹⁶³ Jak z § 420a OZ z roku 1964, tak z § 2924 OZ však plyne, že vliv provozní činnosti na okolí je pouze jeden z možných případů způsobení škody. Ani argument, že osoby stojící uvnitř provozu mají i jiné právní prostředky, jak se domoci náhrady, se nezdá být dostačujícím; jednotlivé nároky náhrady škody mohou často stát vedle sebe, přičemž bude záležet na poškozeném, jaká cesta se mu bude zdát vhodnější. Není tak vůbec jasné, jakým důvodem je takovéto judikatorní omezení dosahu ustanovení vedeno.

Legitimním důvodem zúžení rozsahu ustanovení by pak mohl být jedině jeho smysl a účel, kdy by byly skrze § 2924 OZ chráněny i osoby, které se sice vyskytují uvnitř provozu (např. zaměstnanci, případně však i samostatní „pomocníci“), ale v takové jeho části, že se nachází ve stejně obtížné důkazní pozici jako osoby, které stojí mimo provoz.¹⁶⁴ Rozlišovat mezi takovými případy jen s ohledem na případný zaměstnanecký či obdobný vztah k provozovateli se skutečně nejeví jako racionální. Pokud by však poškozený, jako osoba uvnitř provozu, disponoval dostatečným množstvím vědomostí a informací o způsobené škodě, případně by navíc vznikla ve sféře, kterou má pod svou kontrolou,¹⁶⁵ dalo by se o vyloučení působnosti pravidla uvažovat.

Nicméně závěr, že provozovatel a poškozený spolu nemusí být ve smluvním vztahu,¹⁶⁶ zůstává aktuálním i nadále; ustanovení mezi nimi ostatně žádný právní vztah nepředpokládá.¹⁶⁷

¹⁶³ Např. rozsudek NS ze dne 8. prosince 2005, sp. zn. 25 Cdo 1906/2004.

¹⁶⁴ MELZER, Filip. In MELZER, Filip, TĚGL, Petr a kol. *Občanský zákoník – velký komentář*. Svazek IX. § 2894-3081. 1. vydání. Praha: Leges, 2018, s. 464 (§ 2924).

¹⁶⁵ Tamtéž.

¹⁶⁶ Např. rozsudek NS ze dne 10. září 2014, sp. zn. 25 Cdo 3226/2010.

¹⁶⁷ Srovnej např. s § 2936 OZ: „Kdo je povinen někomu něco plnit a použije při tom vadnou věc, nahradí škodu (...).“

3.5. Škoda vzniklá z provozu

Zásadní je určit, za jaké škody provozovatel odpovídá. Ustanovení § 2924 OZ v tomto smyslu stanoví, že taková škoda musí vzniknout z provozu, a to ať už vlastní provozní činností, věcí při ní použitou nebo vlivem činnosti na okolí. Stejně dělení obsahoval i § 420a OZ z roku 1964, zatímco § 1153 vládního návrhu z roku 1937 ani článek 4:202 PETL takový výčet neobsahují. Dá se říci, že zákon dělením pokrývá všechny možné případy vzniku škody z provozu,¹⁶⁸ přičemž mu však nelze přikládat většího významu; kategorie se mohou vzájemně často překrývat, věc a vliv na okolí jsou navíc zahrnuty již v samotném působení provozní činnosti.¹⁶⁹ Překrývání kategorií vyplývá i z judikatury Nejvyššího soudu k § 420a OZ z roku 1964. Ve výslovném uvedení příkladů vzniku škody z provozu tak lze vidět opět spíše výkladové vodítko zákonodárce.

Přes novou koncepci pravidla se při definování škody z provozu a vlastní provozní činnosti můžeme v zásadě přidržet dosavadní judikatury. Výjimkou bude samozřejmě posuzování jednotlivých případů a jejich řazení pod provozní činnost, a to s ohledem na odklon od přísné objektivní odpovědnosti. Na tyto případy, které bude třeba opětovně posoudit především ve světle nového exkulpačního pravidla, se zaměříme v kapitole 3.6.3.

Aby bylo možné shledat provozovatele odpovědným, musí jít o škodu, která je vyvolána samotnou povahou provozu.¹⁷⁰ Judikatura v tomto smyslu často hovořila o tom, že ve smyslu odpovědnosti z provozní činnosti musí být škoda způsobena její povahou, tedy jejími typickými či charakteristickými vlastnostmi, jimiž se navenek projevuje, přičemž rozhodným není to, zda činnost probíhá bezvadně, nýbrž jestli je vzniklá škoda důsledkem právě samotného charakteru provozu.¹⁷¹ V tomto smyslu pak provozovatel neodpovídal za újmu na zdraví v případě, kdy žalobkyně uklouzla a upadla na podlaze bufetu provozovatele, jelikož příčina újmy neměla původ v provozu provozovatele, nýbrž v neopatrné spěšné chůzi žalobkyně.¹⁷²

V jiném případě však Nejvyšší soud vyloučil odpovědnost zdravotnického zařízení podle § 420a OZ z roku 1964 s ohledem na to, že poskytování stravy pacientům nemá původ v povaze provozní činnosti.¹⁷³ Ze stručného odůvodnění rozhodnutí nejde vydedukovat více podrobností, včetně toho, co k danému závěru senát vedlo; lze s ním však polemizovat. K provozní činnosti

¹⁶⁸ BEZOUŠKA, Petr. In HULMÁK, Milan a kol. Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014). 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1602 (§ 2924).

¹⁶⁹ MELZER, Filip. In MELZER, Filip, TÉGL, Petr a kol. Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IX. § 2894-3081. 1. vydání. Praha: Leges, 2018, s. 463 (§ 2924).

¹⁷⁰ VOJTEK, Petr. Náhrada újmy z provozních činností (vybrané otázky). Soudní rozhledy, 2015, roč. 21, č. 6, s. 202.

¹⁷¹ Např. rozsudek NS ze dne 30. ledna 2018, sp. zn. 25 Cdo 4994/2016.

¹⁷² Usnesení NS ze dne 24. února 2011, sp. zn. 25 Cdo 573/2009.

¹⁷³ Usnesení NS ze dne 1. října 2015, sp. zn. 25 Cdo 3017/2015.

nutně patří i činnost navazující na činnost hlavní.¹⁷⁴ Pokud za hlavní činnost zdravotnického zařízení označíme provádění lékařských zákroků, pak od ní nelze oddělovat ani navazující hospitalizaci a péči o pacienty. Závěr je tak poplatný předchozí úpravě spíše z toho důvodu, jak se judikatura stavěla k samotnému lékařskému zákroku ve smyslu provozní činnosti.¹⁷⁵ Jednoznačnějším příkladem pak bude například otrava strážníků restaurace v důsledku poruchy myčky provozovatele.¹⁷⁶

3.5.1. K vlastní provozní činnosti

Při vymezení provozní činnosti lze částečně vycházet z dosavadní judikatury Nejvyššího soudu, kdy musí jít o činnost, která je prováděna soustavně a organizovaně, přičemž nemusí být nutně vymezena v předmětu činnosti provozovatele; důležitá je fakticita.¹⁷⁷ Pro posouzení pak není rozhodné, zda provozovatel provozní činnosti postrádá příslušné veřejnoprávní oprávnění.¹⁷⁸

Již výše bylo vysvětleno, že podle judikatury muselo jít nutně o činnost nebezpečnou, takový přístup však dnes již není zapotřebí. Provozní činností je však jak hlavní činnost provozovatele, tak i činnost, která jí bezprostředně předchází či na ni navazuje.¹⁷⁹ Tak například v případě podnikatele, který svou provozní činnost orientoval na zemědělskou produkci a následný prodej nezpracovaných zemědělských výrobků, soud dovodil, že uskladnění rostlinného materiálu (v tomto případě chmelinky) po sklizni chmele na poli za účelem jeho dalšího využití ke zkvalitnění půdy, je činností, která bezprostředně navazuje na činnosti hlavní.¹⁸⁰

Nejvyšší soud pak za provozní činnost označil například zajišťování prací na stavbě pomocí jeřábu,¹⁸¹ vyprošťování¹⁸² a odtah vozidel,¹⁸³ provoz parkovacího systému,¹⁸⁴ provoz lanovky při těžbě dřeva,¹⁸⁵ chov a výcvik koní,¹⁸⁶ provoz autokempu¹⁸⁷ nebo také provoz

¹⁷⁴ ŠKÁROVÁ, Marta. In ŠVESTKA, Jiří a kol. Občanský zákoník. Komentář I, § 1-459. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 1218 (§ 420a). Tento názor přejímá ve svých rozhodnutích i Nejvyšší soud, např. ve svém usnesení ze dne 1. srpna 2016, sp. zn. 25 Cdo 4873/2015.

¹⁷⁵ Viz níže.

¹⁷⁶ DOHNAL, Jakub. In VÍTOVÁ, Blanka, DOHNAL, Jakub, KOTULA, Jan. Náhrada majetkové a nemajetkové újmy v novém občanském zákoníku. Komentář k § 2894 až § 2971. 1. vydání. Olomouc: ANAG, 2015, s. 98.

¹⁷⁷ Rozsudek NS ze dne 28. března 2018, sp. zn. 32 Cdo 2197/2016.

¹⁷⁸ Rozsudek NS ze dne 12. listopadu 2008, sp. zn. 25 Cdo 95/2007.

¹⁷⁹ Usnesení NS ze dne 1. srpna 2016, sp. zn. 25 Cdo 4873/2015.

¹⁸⁰ Rozsudek NS ze dne 29. ledna 2008, sp. zn. 25 Cdo 529/2006.

¹⁸¹ Rozsudek NS ze dne 28. března 2018, sp. zn. 32 Cdo 2197/2016.

¹⁸² Tamtéž.

¹⁸³ Rozsudek NS ze dne 12. listopadu 2008, sp. zn. 25 Cdo 95/2007.

¹⁸⁴ Usnesení NS ze dne 14. března 2018, sp. zn. 25 Cdo 4220/2017.

¹⁸⁵ Rozsudek NS ze dne 10. září 2014, sp. zn. 25 Cdo 3226/2010.

¹⁸⁶ Rozsudek NS ze dne 26. ledna 2012, sp. zn. 25 Cdo 2614/2010.

¹⁸⁷ Rozsudek NS ze dne 25. února 2011, sp. zn. 25 Cdo 1117/2008.

prodejny, nakládání a manipulaci s prodávanými předměty.¹⁸⁸ Závěr, že bankovní činnost není provozní činností, jelikož nejde o činnost, která navenek vykazuje nepříznivé jevy, způsobilé přivodit újmu,¹⁸⁹ lze opět vnímat spíše jako následek nutnosti restriktivního výkladu za staré úpravy; nově naopak nic nebrání i jejímu podřazení pod § 2924 OZ.

3.5.2. K věci při provozní činnosti použité

Co se věcí při provozní činnosti použitých týče, judikatorně bylo dovozováno, že jde o jakákoliv zařízení a vybavení provozovny, v níž jsou v rámci provozní činnosti poskytovány služby, přičemž nemusí být aktivně využívány, nýbrž musí být do procesu poskytování služby určitým způsobem zapojeny.¹⁹⁰ V několika případech byl za takovou věc označen strom,¹⁹¹ dále šlo například o myčku automobilů,¹⁹² vystavený exponát v leteckém parku,¹⁹³ výše zmíněná chmelinka, kterou provozovatel skladoval na poli po sklizni chmele,¹⁹⁴ prodávané zboží uskladněné ve skladu, ke kterému mají zákazníci přístup,¹⁹⁵ a konečně i balónky plněné plynem, které sloužily k propagaci určitých výrobků.¹⁹⁶

3.5.3. K vlivu provozní činnosti na okolí

Pod vliv provozní činnosti na okolí Nejvyšší soud velmi často podřazoval exhalace vypouštěné do ovzduší při průmyslové výrobě a jiných provozech, při kterých docházelo ke spalování fosilních a dalších paliv,¹⁹⁷ velmi často pak ve spojení se škodou na lesních porostech či rostlinách.¹⁹⁸ V takovém přístupu lze vidět spíše důsledek nesystematické konstrukce předchozí právní úpravy, kdy existovala dvojí úprava provozní činnosti, přičemž v obou případech šlo o odpovědnost objektivní, u provozu zvláště nebezpečného však bylo potřeba prokazovat navíc zvláštní nebezpečí.

¹⁸⁸ Rozsudek NS ze dne 30. září 2014, sp. zn. 25 Cdo 2492/2014.

¹⁸⁹ Usnesení NS ze dne 27. června 2007, sp. zn. 25 Cdo 1408/2005. Srovnej však přístup soudu prvního a druhého stupně v usnesení NS ze dne 31. října 2006, sp. zn. 29 Odo 676/2005.

¹⁹⁰ Rozsudek NS ze dne 18. února 2015, sp. zn. 25 Cdo 1641/2014.

¹⁹¹ Konkrétně strom, k němuž byla ukotvena lanovka používaná při těžbě dřeva, viz rozsudek NS ze dne 10. září 2014, sp. zn. 25 Cdo 3226/2010, dále rozsudek NS ze dne 25. února 2011, sp. zn. 25 Cdo 1117/2008 jako vybavení autokempu, nebo usnesení NS ze dne 15. června 2010, sp. zn. 25 Cdo 374/2008 v případě vánočních trhů.

¹⁹² Usnesení NS ze dne 14. dubna 2011, sp. zn. 25 Cdo 1315/2010.

¹⁹³ Rozsudek NS ze dne 28. listopadu 2012, sp. zn. 25 Cdo 4691/2010.

¹⁹⁴ Rozsudek NS ze dne 29. ledna 2008, sp. zn. 25 Cdo 529/2006.

¹⁹⁵ Rozsudek NS ze dne 30. září 2014, sp. zn. 25 Cdo 2492/2014.

¹⁹⁶ Rozsudek NS ze dne 22. listopadu 2000, sp. zn. 25 Cdo 1695/98.

¹⁹⁷ Např. rozsudek NS ze dne 24. března 2015, sp. zn. 25 Cdo 3849/2012.

¹⁹⁸ Usnesení NS ze dne 17. února 2016, sp. zn. 25 Cdo 3989/2015. Také rozsudek NS ze dne 18. října 2005, sp. zn. 25 Cdo 2749/2004 v případě elektrárny.

Ochrana před tímto typem škod lze dnes spatřovat spíše v § 2925 OZ. V jeho odst. 2 si nelze ne všimnout zakotvení pravidla tzv. proporcionální kauzality,¹⁹⁹ které lze vysledovat v rozhodnutích Nejvyššího soudu již za předchozí právní úpravy.²⁰⁰ V souvislosti s tím se pak judikatura Nejvyššího soudu ustálila na tom, že v rámci dosavadní úrovně poznání je k určení rozsahu škody v těchto případech zcela dostatečný výpočet přes rozptylovou studii a Gaussův matematický model.²⁰¹

Z technicky poměrně složitého případu tzv. bludných proudů pak vyplývá, že vliv činnosti nemusí spočívat pouze v aktivním provozu (tedy pouze za situace, kdy je zařízení v chodu), nýbrž může jít o vliv vyplývající ze samostatné existence provozu.²⁰²

3.5.4. Provozní personál jako součást provozu?

Vzhledem k přísné objektivní odpovědnosti provozovatele se Nejvyšší soud k otázce, zda je součástí provozu i personál a zda tedy provozovatel odpovídá i za jejich činnost, stavěl negativně. Zejména v případě lékařského zákroku zásadně vylučoval odpovědnost z provozní činnosti, jelikož by s ohledem na objektivní odpovědnost provozovatele šlo prakticky o odpovědnost za vyléčení.²⁰³ Nově je však § 2924 OZ stavěn odlišně. Za veškerou péči, kterou lze rozumně požadovat, lze považovat i postup lékaře *lege artis*. Pokud bude dodržen, provozovatel nebude odpovídat za případnou škodu způsobenou lékařem při zákroku. Odpadá tak argument pro to, aby byly lékařské zákroky z působnosti pravidla vyňaty.

Takový přístup ostatně odpovídá i stanovisku Nejvyššího soudu k odpovědnosti organizací podle § 421 OZ z roku 1964 před novelou z roku 1991, jehož znění bylo konstruováno velmi podobně jako § 2924 OZ.²⁰⁴ Jelikož zavinění organizace vyplývá ze zavinění těch, kteří tvoří její personální složku, nemůže se zprostit odpovědnosti v případě, že její zaměstnanec zaviněně způsobí škodu; nelze navíc krátiť práva poškozeného tím, že mu za škodu neodpovídá pracovník, ale organizace.²⁰⁵

¹⁹⁹ MELZER, Filip. In MELZER, Filip, TĚGL, Petr a kol. *Občanský zákoník – velký komentář*. Svazek IX. § 2894-3081. 1. vydání. Praha: Leges, 2018, s. 496 (§ 2925).

²⁰⁰ Např. rozsudek NS ze dne 19. prosince 2001, sp. zn. 25 Cdo 62/2000.

²⁰¹ Např. rozsudek NS ze dne 14. srpna 2008, sp. zn. 25 Cdo 1211/2006 nebo také usnesení NS ze dne 17. ledna 2008, sp. zn. 25 Cdo 911/2007.

²⁰² Rozsudek NS ze dne 26. srpna 2014, sp. zn. 25 Cdo 484/2013.

²⁰³ Např. rozsudek NS ze dne 19. dubna 2011, sp. zn. 25 Cdo 4693/2008.

²⁰⁴ Viz kapitulu 2.4.1.

²⁰⁵ Bod III. stanoviska občanskoprávního kolegia NS ČSSR ze dne 18. listopadu 1970, sp. zn. Cpj 87/70.

3.6. Veškerá péče, kterou lze rozumně požadovat, aby ke škodě nedošlo

3.6.1. Liberace, nebo exkulpace?

OZ opouští liberační důvody ve formě neodvratitelné události nemající původ v provozu a vlastního jednání poškozeného.²⁰⁶ Nově jako důvod, kdy se provozovatel zproští odpovědnosti, předpokládá prokázání vynaložení veškeré péče, kterou lze rozumně požadovat, aby ke škodě nedošlo. Už na první pohled lze vidět rozdíl v obou koncepcích; zatímco liberační důvody OZ z roku 1964 existují zřejmě mimo sféru vlivu provozovatele, vynaložení veškeré péče podle OZ je naopak více v rukou provozovatele.

I návrh úpravy provozní činnosti v OZ však prošel svým vývojem; ještě v květnu 2007 obsahovalo ustanovení o škodě z provozní činnosti liberační důvody v podobě vyšší moci a vlastního jednání poškozeného či jiné osoby, za kterou provozovatel neodpovídal.²⁰⁷ Tehdejší návrh zároveň vypustil škodu z provozů zvláště nebezpečných.²⁰⁸ Je zřejmé, že šlo o důsledek tendencí judikatury, která reagovala na nesystematickou úpravu provozů prostých a zvláště nebezpečných a většinu případů posuzovala jen přes § 420a OZ z roku 1964. Provozní činnost, jak byla v návrhu OZ upravena ke květnu 2007, tak měla za cíl završit tento proces smíšením obou skutkových podstat do jedné. K tomu naštěstí nedošlo, jelikož přijatý OZ zahrnuje obě skutkové podstaty zvláště, navíc vypustil zřejmě liberační důvody u prosté provozní činnosti a zavedl zcela nový důvod zproštění ve formě vynaložení veškeré péče, která je naopak velmi blízká provozní činnosti stojící na zavinění, jak byla upravena ve vládním návrhu z roku 1937 a v PETL.

Vojtek uvádí, že v případě veškeré péče jde o klasický liberační důvod.²⁰⁹ K tomuto závěru dochází zřejmě z důvodu obdobného znění zprošťujícího důvodu škody z provozu dopravních prostředků. U dopravy a dopravních prostředků však jde o zvláštní případ, který pramení ze smyslu a účelu pravidla jako odpovědnosti za ohrožení.²¹⁰ Úprava § 2927 odst. 2 OZ je navíc kombinací přísné objektivní odpovědnosti („Povinnosti nahradit škodu se nemůže provozovatel zprostit, byla-li škoda způsobena okolnostmi, které mají původ v provozu“) a doplňující možnosti zproštění, která však svým obsahem napovídá spíše exkulpací („Jinak se zproští, prokáže-li, že škodě nemohl zabránit ani při vynaložené veškerého úsilí, které lze požadovat“). Konstrukce ustanovení, tedy že škodě

²⁰⁶ § 420a OZ z roku 1964 byl ustáleně vykládán jako skutková podstata objektivní odpovědnosti. Viz ŠKÁROVÁ, Marta. In ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. I, § 1-459. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 1218 (§ 420a).

²⁰⁷ VLASÁK, Michal. Náhrada škody způsobené provozní činností – nad jedním rozhodnutím. *Soudní rozhledy*, 2008, roč. 14, č. 6, s. 204.

²⁰⁸ Tamtéž.

²⁰⁹ VOJTEK, Petr. In ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník: Komentář*. Svazek VI (§ 2521-3081). 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 1005 (§ 2924).

²¹⁰ MELZER, Filip. In MELZER, Filip, TĚGL, Petr a kol. *Občanský zákoník – velký komentář*. Svazek IX. § 2894-3081. 1. vydání. Praha: Leges, 2018, s. 525 (§ 2927).

nemohlo být zabráněno ani při veškerém úsilí, však odpovídá spíše pravidlu § 2925 větě první OZ u provozů zvláště nebezpečných.²¹¹ V případě § 2924 OZ však naopak vynaložením veškeré péče lze škodě předejít, jde tedy o něco, co provozovatel může fakticky ovlivnit.

Aby tedy provozovatel nebyl povinný k náhradě újmy, musí prokázat vynaložení určitého standardu péče, tedy skutečnost spočívající v jeho sféře vlivu – jednání, které sám mohl rozumově předpokládat a volně uskutečnit. Je zřejmé, že ve vynaložení veškeré péče nelze spatřovat objektivní liberační důvod, nýbrž konstrukci zavinění provozovatele, přestože je silně objektivizováno. Takové pojetí odpovídá i závěrům o objektivizovaném zavinění, jak bylo vysvětleno v kapitole 1.3.2., které OZ stanovuje například v § 2912 odst. 2 pro odborníky.

Ostatně i zdroje, které jsou pro novou úpravu provozní činnosti podkladem, vychází ze subjektivní odpovědnosti. Úprava prosté provozní činnosti předpokládala zavinění jak ve vládním návrhu z roku 1937,²¹² tak v PETL.²¹³ Ty stanovují konkrétně požadavek prokázání toho, že provozovatel jednal v souladu s požadovanou úrovní chování. Tato úprava je v principu stejná, jako v § 2924 OZ, nicméně si nelze nevšimnout, že PETL mluví pouze o úrovni požadované, nikoliv veškeré. Že mezi oběma pojmy rozlišuje, plyne z článku 5:101 o abnormálně nebezpečné činnosti, kde v odst. 2 písm. a) výslovně uvádí dodržení veškeré řádné péče. Lze tak soudit, že přes stejnou koncepci může být § 2924 OZ konstruován o něco přísněji.²¹⁴

I přesto však můžeme využít článek 4:102 PETL jako inspiraci při výkladu veškeré péče ve smyslu § 2924 OZ. Ty ji určují jako chování rozumné osoby (objektivní měřítko) v závislosti na okolnostech (subjektivní měřítko). Vždy však bude záležet také na povaze a hodnotě chráněného zájmu, nebezpečnosti jednání (nebezpečnost tedy automaticky nevylučuje zavinění), zkušenostech, které jsou očekávány u jednající osoby, předpověditelnosti škod, vztahu blízkosti nebo zvláštního vztahu mezi těmi, již se to týká, jakož i dosažitelnosti a ceny prevenčních a alternativních metod.²¹⁵ Poslední předpoklad koresponduje i s pojetím veškeré péče ve vládním návrhu z roku 1937, který ohledně veškeré pečlivosti podle poměrů potřebné požadoval brát v úvahu i ekonomickou racionalitu takových opatření.²¹⁶

²¹¹ Který je klasickou skutkovou podstatou nespočívající na zavinění. Například BEZOUŠKA, Petr. In HULMÁK, Milan a kol. Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014). 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1607 (§ 2925).

²¹² Důvodová zpráva k vládnímu návrhu občanského zákoníku z roku 1937, k § 1152 a 1153.

²¹³ Článek 4:202 ve spojení s článkem 4:101 a 4:102.

²¹⁴ Obdobně i KARNER, Ernst, ONDREASOVA, Eva. Odpovědnost za zdroje zvláštního nebezpečí podle nového českého občanského zákoníku z komparativního hlediska. In ZOUFALÝ, Vladimír (ed). XXII. Karlovarské právní dny = XXII. Karlsbader Juristentage. Praha: Leges, 2014, s. 129.

²¹⁵ V rámci níže nastíněné podobnosti posuzování vynaložení veškeré péče a prevenční povinností srovnaj tento výčet s kritérii posuzování naplnění prevenční povinnosti. BEZOUŠKA, Petr. In HULMÁK, Milan a kol. Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014). 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1514 (§ 2900, m. č. 14).

²¹⁶ Důvodová zpráva k vládnímu návrhu občanského zákoníku z roku 1937, k § 1152 a 1153.

Lze tedy shrnout, že škoda z provozní činnosti se nově staví na zavinění provozovatele, i když jde o objektivizovaný standard péče jako v případě odborníků v § 2912 odst. 2 OZ.

3.6.2. Protiprávnost jednání provozovatele

Z povahy subjektivní odpovědnosti mimo jiné vyplývá i požadavek protiprávnosti jednání. Protiprávnost se nutně pojí s vynaložením veškeré péče, resp. v případě, že provozovatel vynaloží veškerou péči, kterou lze rozumně požadovat, aby ke škodě nedošlo, bude jeho jednání po právu. Poškozený tak vedle zavinění provozovatele nemusí prokazovat ani protiprávnost jeho jednání; naopak to bude provozovatel, který bude nucen vyvinut se a v souvislosti s tím i prokázat, že vynaložením veškeré péče jednal po právu.²¹⁷ K tomu lze srovnat i přístup Nejvyššího soudu k odpovědnosti organizací podle § 421 OZ z roku 1964 před novelou z roku 1991. Ten porušení právní povinnosti v těchto případech chápal jako rozpor mezi tím, jak organizace jednala (opomenula jednat), a jak měla jednat, aby splnila své povinnosti plynoucí z právních předpisů či jiných právních skutečností, a to včetně prevenční povinnosti (viz níže).²¹⁸

3.6.3. Jak naplnit požadavek veškeré rozumné péče

Přestože má zdůraznění rozumnosti u požadavku veškeré péče nabídat k tomu, aby nebyla chápána jen jako dodržení povinností plynoucích ze smlouvy a právních předpisů, nýbrž jako vše, co se s ohledem na povahu provozu jeví jako racionální, zároveň má sloužit i jako korektiv tohoto objektivního měřítka; nemá jít o požadavky přepjaté.²¹⁹

Ohledně zproštění odpovědnosti kvůli odlišné konstrukci nelze vycházet z dosavadní judikatury k § 420a OZ z roku 1964. Avšak skrze její analýzu z pohledu měřítka veškeré rozumné péče lze dospět k několika možným závěrům, jaké situace pod nový exkulpační důvod podřadit.

Předně lze odkázat na lékařský zákrok, který byl již rozebrán výše, přičemž v případě postupu *lege artis* dojdeme i k naplnění požadavku vynaložení veškeré péče. Nově již tedy nehrozí odpovědnost lékaře za vyléčení, ale pouze za nedodržení postupu *lege artis*, což se jeví jako spravedlivý přístup.

Je možné, že vzhledem k širokému pojetí veškeré rozumné péče, kdy nemá jít jen o povinnosti stanovené právními předpisy, bude její vynaložení často posuzováno i s ohledem na naplnění prevenční povinnosti. K tomu se uchýlil Nejvyšší soud již při posuzování vynaložení veškerého úsilí organizací podle § 421 odst. 3 OZ z roku 1964 před novelou z roku 1991, který v porušení právní povinnosti, jako předpokladu vzniku povinnosti organizace nahradit škodu,

²¹⁷ Srovnej MELZER, Filip. In MELZER, Filip, TĚGL, Petr a kol. Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IX. § 2894-3081. 1. vydání. Praha: Leges, 2018, s. 461 (§ 2924).

²¹⁸ Rozsudek NS ze dne 25. února 2003, sp. zn. 25 Cdo 618/2001.

²¹⁹ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, k § 2924 až 2926.

viděl vedle porušení právních předpisů a smluvních povinností také porušení prevenční povinnosti.²²⁰ Ta má být posuzována vždy podle konkrétních časových a místních okolností, nejde však o povinnost předvídat jakýkoliv možný způsob vzniku škody kdykoliv v budoucnu. Skutkově šlo o případ žalovaného, který vykonával právo hospodaření k lesním pozemkům, které zahrnovaly turistické stezky, přičemž na jedné z nich došlo k újmě na zdraví žalobkyně, pod kterou se prolomila část dřevěného mostku přes potok. Soud dovodil, že ze strany žalovaného nedošlo k zanedbání náležité péče, jelikož ten turistické stezky pravidelně kontroloval, konkrétní můstek byl nově opraven a zkontrolován asi deset dní před úrazem.

Vodítkem pro posouzení veškeré péče tak velmi dobře může být povinnost prevence v § 2900 OZ. Vždy bude zásadní, co se v konkrétním případě očekává od rozumné osoby podle zvyklostí soukromého života,²²¹ resp. v případě provozovatele bude hrát roli, jaké znalosti a pečlivost se očekávají od osob v jeho postavení ve smyslu § 5 odst. 1 OZ. Další kritéria posuzování tkví v míře předvídatelného nebezpečí pro jiné, význam zájmu, který provozovatel sleduje oproti zájmu poškozeného a jejich vzájemný poměr, případný vztah mezi provozovatelem a poškozeným, a v neposlední řadě i dosažitelnost a nákladnost preventivních opatření pro provozovatele, jak ostatně pravila už důvodová zpráva k vládnímu návrhu z roku 1937.²²²

Oproti OZ z roku 1964 se obecná prevenční povinnost v OZ stanoví pouze ve vztahu ke konání jednotlivce.²²³ V tomto ohledu lze připomenout rozhodnutí, ve kterém Nejvyšší soud řešil případ srážky automobilu s cyklistou, kterému byla způsobena újma na zdraví.²²⁴ V posuzované věci bylo zcela zásadní, že cyklista, starší patnácti let, v době nehody neměl cyklistickou přilbu; zákon ostatně takovou povinnost ukládal pouze cyklistům mladším patnácti let.²²⁵ Soud dovodil, že použití cyklistické přilby v silničním provozu je žádoucí, jelikož jde o prostředek, kterým lze předejít újmě, či alespoň zmírnit její následky. Nepoužití přilby v daném případě tak bylo shledáno jako porušení prevenční povinnosti, což vedlo k úsudku o spoluzavinění poškozeného. Nepoužití cyklistické přilby lze však spíše vnímat jako opomenutí subjektu; z hlediska § 2900 OZ by tak dnes k obdobnému závěru dojít nešlo.

V tomto světle pak lze zvažovat závěry, které učinil Nejvyšší soud sice za staré úpravy, avšak stále zůstávají minimálně zajímavými výkladovými vodítky. V případě zřícení vánočního stromu kvůli kombinaci nedostatečné kvality dřeva a silných poryvů větru soud dovodil

²²⁰ Rozsudek NS ze dne 25. února 2003, sp. zn. 25 Cdo 618/2001.

²²¹ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, k § 2900 až 2903.

²²² Tamtéž.

²²³ BEZOUŠKA, Petr. In HULMÁK, Milan a kol. Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014). 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1512 (§ 2900).

²²⁴ Rozsudek NS ze dne 20. ledna 2010, sp. zn. 25 Cdo 2258/2008.

²²⁵ § 58 odst. 1 zákona č. 361/2000 Sb., o provozu na pozemních komunikacích, ve znění účinném do 30. 6. 2006. V platném znění je povinnost stanovena pro cyklisty mladší osmnácti let.

odpovědnost provozovatele s konstatováním, že vada dřeva byla zjistitelná existujícími odbornými postupy, které však nebyly použity.²²⁶ Dá se soudit, že i dnes by v takovémto případě nebyl naplněn požadavek veškeré rozumné péče. Jindy pak soud řešil provoz lanovky, využívané k těžbě dřeva, která byla ukotvena ke stromu.²²⁷ V tomto případě byla škoda způsobena tím, že se strom, k němuž byla lanovka ukotvena, vyvrátil a způsobil žalobci újmu na zdraví. Soud konstatoval, že lanovka byla ukotvena v souladu s bezpečnostními předpisy a pokyny k jejímu provozu. Z pohledu dnešního § 2924 OZ bychom tak mohli uvažovat o vynaložení veškeré péče. Stejně tak i v případě pádu věžového otočného jeřábu z důvodu silných poryvů větru, který byl správně založen a zabezpečen v souladu s příslušnými předpisy, s projektovou dokumentací i s návodem výrobce,²²⁸ a konečně i v případě parkovacího systému v podobě vysouvacích hydraulických sloupků, které byly instalovány v souladu s nařízeními a doporučeními výrobce.²²⁹

Jindy soud posuzoval spor mezi dopravcem a provozovatelem dráhy, kdy vlak dopravce najel na překážku na kolejnici, kterou tvořily popadané stromy.²³⁰ Soud provozovatele zprostil odpovědnosti mimo jiné i s konstatováním, že prováděl pravidelné kontroly porostů v blízkosti kolejnice, přičemž v tomto případě šlo o stromy zdravé bez jakékoliv nákazy. Právě v pravidelných kontrolách provozovatele by dnes mohlo být spatřováno vynakládání veškeré rozumné péče. Obdobně pak i za situace, kdy došlo ke způsobení škody odlomením větve ze stromu, který však nejevil žádné známky poškození, přičemž bylo zjištěno vnitřní narušení stromu hnilobou.²³¹ Žalovaný však nebyl shledán odpovědným z důvodu, že neopomenul řádnou péči o strom, jelikož si pravidelně zajišťoval odborné zprávy Agentury ochrany přírody a krajiny ohledně stavu stromů, přičemž pak při své činnosti postupoval v souladu s nimi. Soud také zdůraznil, že ve smyslu prevenční povinnosti není absolutní povinností osob postupovat tak, aby ke škodám vůbec nedocházelo, tedy aby v daném případě byla možnost odlomení větve za všech okolností vyloučena, ale jen postupovat natolik obezřetně, jak lze vzhledem ke konkrétní situaci rozumně požadovat. Nad rámec péče, kterou lze rozumně požadovat, pak soud vyhodnotil provádění kontroly stromů pomocí tzv. hloubkových metod.

Závěrem lze uvést případ splavení půdy z pozemku v důsledku mimořádných přívalových srážek.²³² Intenzita srážek přitom byla taková, že jí nešlo zabránit ani jakýmkoliv protierozními opatřeními, včetně erozi nejodolnějšího travního krytu. Žalovaný proto podle soudu neodpovídal za způsobenou škodu. Z dnešního měřítko § 2924 OZ by řešení záleželo na intenzitě srážek;

²²⁶ Usnesení NS ze dne 15. června 2010, sp. zn. 25 Cdo 374/2008.

²²⁷ Rozsudek NS ze dne 10. září 2014, sp. zn. 25 Cdo 3226/2010.

²²⁸ Usnesení NS ze dne 10. ledna 2013, sp. zn. 25 Cdo 1979/2012.

²²⁹ Usnesení NS ze dne 14. března 2018, sp. zn. 25 Cdo 4220/2017.

²³⁰ Usnesení NS ze dne 2. ledna 2017, sp. zn. 23 Cdo 4080/2016.

²³¹ Usnesení NS ze dne 26. června 2018, sp. zn. 25 Cdo 274/2018.

²³² Usnesení NS ze dne 26. července 2018, sp. zn. 25 Cdo 1634/2018.

v případě, že by jim zmíněnými protierozními opatřeními šlo předejít, by požadavek veškeré rozumné péče jistě vyžadoval zavedení těchto opatření, jinak by se provozovatel nemohl vyvinut.

3.6.4. Nová judikatura k § 2924 OZ

Z důvodu relativně krátké doby od účinnosti OZ je zatím velmi těžké dohledat rozhodnutí, která by provozní činnost řešila již v rámci nové úpravy. Jen v nedávné době řešil Ústavní soud ústavní stížnost, kterou odmítl z důvodu nepodání dovolání stěžovatelem.²³³ Z odůvodnění však plyne, že soudy prvního a druhého stupně řešily případ provozu relaxačního centra, jehož součástí byl i tobogán, na kterém došlo ke zranění žalobce tím způsobem, že se ve spodní části tobogánu zaklínil a do kterého proto narazila osoba jedoucí za ním. Soud prvního stupně neshledal odpovědnost provozovatele tobogánu s odkazem na vynaložení veškeré rozumné péče, jelikož provozovatel nejenže řádně prováděl předepsané kontroly, rovněž také zavedl přísnější pravidla pro užívání tobogánu, než bylo nutné.

²³³ Usnesení ÚS ze dne 11. prosince 2018, sp. zn. IV. ÚS 1139/18.

Závěr

Cílem práce bylo v první řadě pochopit, zda úprava škody z provozní činnosti v OZ ideově vychází z předchozí právní úpravy. Tato myšlenka byla vyvrácena výkladem o genezi prosté provozní činnosti v našem právním řádu. Konstrukci odpovědnosti provozovatele, které se lze zprostit vynaložením určité míry péče, formuloval již Randa; v obdobné podobě se promítla i do meziválečných návrhů občanského zákoníku a zejména do vládního návrhu z roku 1937, přičemž prostá provozní činnost spočívala i přes obrácení důkazního břemene zásadně na zavinění provozovatele. Obdobnou konstrukci šlo posléze vysledovat u odpovědnosti organizací podle § 421 OZ z roku 1964 ve znění před novelou z roku 1991, která byla rovněž chápána jako odpovědnost za zavinění. Do platného práva se prostá provozní činnost dostala až vládním nařízením č. 46/1967 Sb., které se stalo základem pro § 145a HZ. HZ se však bez jakéhokoliv odůvodnění odchýlil od dosavadní konstrukce zprošťujícího důvodu vynaložení veškerého péče, a zvolil zřejmě liberační důvody; toto znění se pak promítlo do § 420a OZ z roku 1964.

Ustanovení § 420a OZ z roku 1964 tak formulovalo prostou provozní činnost jako objektivní odpovědnost. Tento nesmírně přísný přístup nebyl nijak zdůvodněn, přičemž zcela zřejmě nešlo o správnou koncepci. O tom svědčí i tehdejší judikatura, která široký dosah ustanovení intuitivně zužovala pouze na činnosti nebezpečné, kvůli přísné odpovědnosti zároveň vylučovala odpovědnost provozovatele za provozní personál. Je nepochybné, že přes oprávněnost tohoto přístupu v něm dnes nelze pokračovat; i vzhledem k tomu, že § 2924 OZ opouští liberační důvody a navrácí se k zproštění v podobě vynaložení určité míry péče, tedy k odpovědnosti za zavinění.

Smysl a účel ustanovení tak již netřeba dále chápat v ochraně před riziky z provozních činnostech, nýbrž v ochraně poškozeného před důkazní nouzí. Ta pro něj plyne z uzavřenosti provozu, kdy je fakticky velmi složité získat potřebné informace o způsobené škodě, případně tyto správně posoudit. Nová možnost zproštění odpovědnosti v případě, že provozovatel prokáže, že vynaložil veškerou péči, kterou lze rozumně požadovat, pak může rovněž motivovat k preventivním opatřením.

OZ nabízí mnohem lepší vymezení provozní činnosti, když nově konkrétně stanoví, že jde o provoz závodu nebo jiného zařízení sloužícího k výtěžné činnosti. Zatímco pojmu závod lze dostatečně porozumět zejména skrze ustanovení 502 a 420 OZ, jiné zařízení sloužící k výtěžné činnosti naznačuje pobídku zákonodárce k extenzivnímu výkladu provozní činnosti. To lze spatřovat i v požadavku výtěžnosti činnosti, která nemusí být nutně vykonávána za účelem zisku.

Ve smyslu závodu je pak velmi snadné dojít k chápání pojmu provozovatel, kdy půjde nejčastěji o jeho vlastníka; není však vyloučeno, aby byl provozovatelem pachtýř. Vždy však musí jít o osobu, která závod na vlastní účet a nebezpečí fakticky ovládá, tedy která ohledně něj může činit jakákoliv rozhodnutí, přičemž její postavení vykazuje prvky dlouhodobosti a kontinuity. Tyto závěry lze aplikovat i v případech jiných zařízení. Oproti provozovateli pak stojí osoba poškozeného, u které nelze bez dalšího přejímat judikatorní závěry o tom, že musí stát mimo provoz – pro takový přístup nelze nalézt uspokojivé argumenty. Dle smyslu a účelu ustanovení by se dalo zvažovat leda posuzování případné důkazní nouze poškozeného podle toho, v jaké části provozu se vyskytuje.

Co se škody týče, ta musí plynout ze samotné povahy provozu, tedy z jeho typických a charakteristických vlastností. Vlastní provozní činnost pak musí být prováděna soustavně a organizovaně, přičemž nejdůležitější roli hraje, jaké činnosti provozovatel fakticky vykonává, nikoliv jen zapsaný předmět činnosti či případná absence oprávnění. V souvislosti s tímto byly nabídnuty příklady z judikatury ohledně vlastní provozní činnosti, věci při ní použité i jejího vlivu na okolí, a to se zhodnocením jejich poplatnosti dnešní právní úpravě. S novým exkulpačním pravidlem tak například není důvod neaplikovat odpovědnosti podle § 2924 OZ i na provozní personál.

Těžiště práce spočívá v definování veškeré péče, kterou lze rozumně požadovat, aby ke škodě nedošlo. Toto pravidlo odpovídá odpovědnosti za zavinění. Ostatně stejně bylo formulováno nejen ve vládním návrhu z roku 1937, nýbrž i v PETL; v obou dvou případech jde přitom o pravidlo spočívající na zavinění. Lze tak shrnout, že se OZ v případě prosté provozní činnosti přiklonil k subjektivní odpovědnosti (vynaložení péče), přestože jde o silně objektivizované zavinění (jde o péči veškerou, kterou lze rozumně požadovat), tedy o velmi vysoký a obecný standard péče. Zákoník obrací důkazní břemeno; bude to tedy provozovatel, který bude muset prokázat, že veškerou péči vynaložil, čímž zároveň prokáže i skutečnost, že nejednal protiprávně.

Skrze rozbor judikatorních závěrů pak práce hledá situace, ve kterých lze spatřit naplnění požadavku veškeré péče. Příkladem může být postup lékaře *lege artis*. V posuzování požadavku vynaložení veškeré péče lze zároveň vidět paralely s posuzováním naplnění prevenční povinnosti, jelikož dodržení veškeré péče ve smyslu § 2924 OZ nemá spočívat jen v povinnostech, které stanoví právní předpis či smlouva. Dá se tak říci, že veškerá péče bude posuzována vždy podle konkrétních časových a místních okolností. Po provozovateli však nelze žádat, aby předvídal všechny možné způsoby vzniku škody. Zásadním bude, co se v konkrétním případě od provozovatele očekává podle zvyklostí soukromého života. Přihlédnuto však musí být k vyššímu

standardu péče, který § 2924 OZ požaduje. Tento požadavek však nemá být přepjatý, roli hraje mimo jiné i ekonomická racionalita preventivních opatření. Práce je zakončena analýzou judikatorních závěrů ve světle požadavku veškeré péče.

S ohledem na výše uvedené tak bude velmi zajímavé sledovat, jakým směrem se judikatura v případě nové provozní činnosti podle OZ vydá.

Seznam použitých zdrojů

Odborné publikace

BEZOUŠKA, Petr, PIECHOWICZOVÁ, Lucie. Nový občanský zákoník. Nejdůležitější změny. 1. vydání. Olomouc: ANAG, 2013. 375 s.

DVOŘÁK, Jiří a kol. Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první: Obecná část. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013. 429 s.

HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014. 1349 s.

HULMÁK, Milan a kol. Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721–2054). 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014. 1317 s.

HULMÁK, Milan a kol. Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014). Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014. 2046 s.

LAVICKÝ, Petr a kol. Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654). 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014. 2380 s.

MELZER, Filip, TĚGL, Petr a kol. Občanský zákoník – velký komentář. Svazek I. § 1-117. 1. vydání. Praha: Leges, 2013. 649 s.

MELZER, Filip, TĚGL, Petr a kol. Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IX. § 2894-3081. 1. vydání. Praha: Leges, 2018. 1696 s.

SELUCKÁ, Markéta a kol. Koupě a prodej. Nový občanský zákoník. Společná evropská právní úprava prodeje. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013. 245 s.

ŠVESTKA, Jiří a kol. Občanský zákoník. Komentář. I, § 1-459. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009. 1373 s.

ŠVESTKA, Jiří a kol. Občanský zákoník: Komentář. Svazek VI (§ 2521 až 3081). 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2014, 1479 s.

VÍTOVÁ, Blanka, DOHNAL, Jakub, KOTULA, Jan. Náhrada majetkové a nemajetkové újmy v novém občanském zákoníku. Komentář k § 2894 až § 2971. 1. vydání. Olomouc: ANAG, 2015. 335 s.

Sborníky

O'CONNOR, Colm (ed). Current Legal Problems. 2009. Volume 62. 1. vydání. Oxford: Oxford University Press, 2010. 564 s.

ZOUFALÝ, Vladimír (ed). XXII. Karlovarské právní dny = XXII. Karlsbader Juristentage. Praha: Leges, 2014. 448 s.

Odborné články

BALÍK, Stanislav. Odkaz Antonína Randy v proměnách času. Bulletin Advokacie, 2014, roč. 2014, č. 9, s. 6-7.

BEZOUŠKA, Petr a kol. Pět let poté: Nové soukromé právo v předškolním věku. Právní rozhledy, 2019, roč. 27, č. 1, s. 1-9.

ČECH, Petr. Nad několika rekodifikačními nejasnostmi. Obchodněprávní revue, 2012, roč. 4, č. 11-12, s. 324-329.

FIALA, Josef a kol. Přípomínky k návrhu občanského zákoníku. Právní zpravodaj, 2008, roč. 9, č. 12, s. 20-24.

KŘIVOHLAVÁ, Petra. Civilní odpovědnost a evropské pokusy o vytvoření jednotného právního rámce. Právní rozhledy, 2008, roč. 16, č. 22, s. 820-826.

KURKOVÁ, Jana. Kdo byl JUDr. Antonín rytíř Randa?. Ad Notam, 2006, roč. 12, č. 3, s. 91-92.

MELZER, Filip. Corpus delicti aneb obrana úpravy deliktního práva v návrhu občanského zákoníku. Bulletin advokacie, 2011, roč. 2011, č. 3, s. 24-27.

PRAŽÁK, Pavel. Má institut právní odpovědnosti v návrhu nového občanského zákoníku jasnou koncepci? Právní rozhledy, 2012, roč. 20, č. 3, s. 101-105.

TICHÝ, Luboš. K rozlišování mezi tzv. subjektivní a objektivní odpovědností – rozsudek NS o povaze odpovědnosti advokáta za škodu. Bulletin advokacie, 2013, roč. 2013, č. 1-2, s. 17-22.

VLASÁK, Michal. Náhrada škody způsobené provozní činností – nad jedním rozhodnutím. Soudní rozhledy, 2008, roč. 14, č. 6, s. 201-207.

VLASÁK, Michal. Vybrané otázky práva civilních deliktů v novém občanském zákoníku na pozadí PETL. Právní rozhledy, 2012, roč. 20, č. 15-16, s. 561-567.

VOJTEK, Petr. Náhrada újmy z provozních činností (vybrané otázky). Soudní rozhledy, 2015, roč. 21, č. 6, s. 202-206.

Právní předpisy

císařský patent č. 946/1811 Sb. zák. soud., obecný zákoník občanský, ve znění pozdějších předpisů

vládní návrh československého občanského zákoníku z roku 1937

zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

zákon č. 109/1964 Sb., hospodářský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

vládní nařízení č. 46/1967 Sb., o vypořádání škod způsobených provozní hospodářskou činností socialistických organizací na hmotném majetku jiných socialistických organizací a o náhradách v investiční výstavbě

zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, v platném znění

Důvodové zprávy

Důvodová zpráva k vládnímu návrhu občanského zákoníku z roku 1937.

Důvodová zpráva k zákonu č. 40/1964 Sb., občanský zákoník.

Důvodová zpráva k zákonu č. 103/1990 Sb., kterým se mění a doplňuje hospodářský zákoník.

Důvodová zpráva k zákonu č. 509/1991 Sb., kterým se mění, doplňuje a upravuje občanský zákoník.

Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

Judikatura

Stanovisko občanskoprávního kolegia NS ČSSR ze dne 18. listopadu 1970, sp. zn. Cpj 87/70.

Rozsudek NS ze dne 22. listopadu 2000, sp. zn. 25 Cdo 1695/98.

Rozsudek NS ze dne 19. prosince 2001, sp. zn. 25 Cdo 62/2000.

Rozsudek NS ze dne 25. února 2003, sp. zn. 25 Cdo 618/2001.

Rozsudek NS ze dne 18. října 2005, sp. zn. 25 Cdo 2749/2004.

Rozsudek NS ze dne 8. prosince 2005, sp. zn. 25 Cdo 1906/2004.

Usnesení NS ze dne 31. října 2006, sp. zn. 29 Odo 676/2005.

Usnesení NS ze dne 27. června 2007, sp. zn. 25 Cdo 1408/2005.

Usnesení NS ze dne 17. ledna 2008, sp. zn. 25 Cdo 911/2007.

Rozsudek NS ze dne 29. ledna 2008, sp. zn. 25 Cdo 529/2006.

Rozsudek NS ze dne 14. srpna 2008, sp. zn. 25 Cdo 1211/2006.

Rozsudek NS ze dne 12. listopadu 2008, sp. zn. 25 Cdo 95/2007.

Rozsudek NS ze dne 20. ledna 2010, sp. zn. 25 Cdo 2258/2008.

Usnesení NS ze dne 15. června 2010, sp. zn. 25 Cdo 374/2008.

Rozsudek NS ze dne 22. prosince 2010, sp. zn. 25 Cdo 3269/2008.

Usnesení NS ze dne 24. února 2011, sp. zn. 25 Cdo 573/2009.

Rozsudek NS ze dne 25. února 2011, sp. zn. 25 Cdo 1117/2008.

Usnesení NS ze dne 14. dubna 2011, sp. zn. 25 Cdo 1315/2010.

Rozsudek NS ze dne 19. dubna 2011, sp. zn. 25 Cdo 4693/2008.

Rozsudek NS ze dne 26. ledna 2012, sp. zn. 25 Cdo 2614/2010.

Rozsudek NS ze dne 28. června 2012, sp. zn. 25 Cdo 3186/2010.

Rozsudek NS ze dne 28. listopadu 2012, sp. zn. 25 Cdo 4691/2010.

Rozsudek NS ze dne 19. prosince 2012, sp. zn. 25 Cdo 776/2012.

Usnesení NS ze dne 10. ledna 2013, sp. zn. 25 Cdo 1979/2012.

Usnesení NS ze dne 25. června 2013, sp. zn. 25 Cdo 3273/2012.

Rozsudek NS ze dne 1. dubna 2014, sp. zn. 25 Cdo 3997/2013.

Rozsudek NS ze dne 26. srpna 2014, sp. zn. 25 Cdo 484/2013.

Rozsudek NS ze dne 10. září 2014, sp. zn. 25 Cdo 3226/2010.

Rozsudek NS ze dne 30. září 2014, sp. zn. 25 Cdo 2492/2014.

Rozsudek NS ze dne 18. února 2015, sp. zn. 25 Cdo 1641/2014.

Rozsudek NS ze dne 18. března 2015, sp. zn. 25 Cdo 3925/2013.

Rozsudek NS ze dne 24. března 2015, sp. zn. 25 Cdo 3849/2012.

Usnesení NS ze dne 1. října 2015, sp. zn. 25 Cdo 3017/2015.

Usnesení NS ze dne 17. února 2016, sp. zn. 25 Cdo 3989/2015.

Usnesení ze dne 1. srpna 2016, sp. zn. 25 Cdo 4873/2015.

Usnesení NS ze dne 2. ledna 2017, sp. zn. 23 Cdo 4080/2016.

Rozsudek NS ze dne 30. ledna 2018, sp. zn. 25 Cdo 4994/2016.

Usnesení NS ze dne 14. března 2018, sp. zn. 25 Cdo 4220/2017.

Rozsudek NS ze dne 28. března 2018, sp. zn. 32 Cdo 2197/2016.

Usnesení NS ze dne 26. června 2018, sp. zn. 25 Cdo 274/2018.

Usnesení NS ze dne 26. července 2018, sp. zn. 25 Cdo 1634/2018.

Usnesení ÚS ze dne 11. prosince 2018, sp. zn. IV. ÚS 1139/18.

Ostatní

Komise pro aplikaci nové civilní legislativy, Ministerstvo spravedlnosti České republiky. Nový občanský zákoník. Smluvní právo. Koncepční změny [online]. justice.cz [cit. 3. 3. 2019]. Dostupné na <<http://obcanskyzakonik.justice.cz/index.php/smluvni-pravo/koncepcni-zmeny>>.

Principy evropského deliktního práva (Principles of European Tort Law).

Shrnutí

Diplomová práce se zabývá problematikou škody z provozní činnosti, jak ji upravuje § 2924 občanského zákoníku. Jejím hlavním cílem je posouzení, jak se úprava změnila s účinností nového občanského zákoníku. Ustanovení je formulováno velmi podobně jako za úpravy minulé, rozdílem je však možnost zproštění odpovědnosti. Zatímco předchozí úprava obsahovala zprošťující důvody v podobě neodvratitelné události nemající původ v provozu a vlastního jednání poškozeného, nový občanský zákoník zavádí vynaložení veškeré péče, kterou lze rozumně požadovat, aby ke škodě nedošlo. Mezi odbornou veřejností zatím není shody na tom, zda důvod vykládat jako liberační, či exkulpační.

Cílem práce je nejen nalézt odpověď na předestřený problém, nýbrž i pochopit podstatu škody z provozní činnosti, zejména co se týče inspiračního zdroje. Nová úprava totiž ideově nutně nenavazuje na úpravu předchozí. Po vyřešení této otázky se práce zaměřuje na komplexní analýzu judikatury Nejvyššího soudu k provozní činnosti podle předchozí právní úpravy s cílem posoudit, které závěry mohou i dnes posloužit jako výkladové vodítko.

Předestřené cíle se odrážejí v členění práce, která sestává z tří kapitol, přičemž první přináší úvod do problematiky náhrady újmy, vysvětluje pojetí odpovědnosti v občanském zákoníku a dále představuje provozní skutkové podstaty a nastínění jejich inspiračních zdrojů. Druhá kapitola se zabývá vývojem právní úpravy prosté provozní činnosti v našich zemích od obecného zákoníku občanského po současnost, vždy s vyhodnocením shodných a rozdílných prvků. Zásadní je pak kapitola třetí, která vysvětluje jednotlivé pojmy, se kterými § 2924 občanského zákoníku pracuje, přičemž předně vymezuje smysl a účel ustanovení. Následně hledá odpovědi na otázky, jak chápat závod a jiné zařízení sloužící k výdělečné činnosti, a dále osvětluje osoby provozovatele a poškozeného. Větší prostor je věnován vymezení škody vzniklé z provozu, a to skrze definování vlastní provozní činnosti, věcí při ní použité i jejího vlivu na okolí. Práce rovněž hledá odpověď na otázku, zda je součástí provozu i provozní personál. Velkou roli v této části hraje analýza judikatury Nejvyššího soudu. Bezesporu nejdůležitější částí je však kapitola, která se zabývá veškerou péčí, kterou lze rozumně požadovat, aby ke škodě nedošlo. Po zodpovězení otázky, zda jde o liberační, či exkulpační důvod, se práce převážně skrze analýzu judikatury snaží předestřít možné způsoby, jak tento nový důvod vykládat.

Summary

This diploma thesis deals with the issue of damage resulting from operating activities, as regulated by Section 2924 of the Civil Code. Its main objective is to determine how the regulation changed with the effect of the new Civil Code. The formulation of the provision is very similar to the previous one, with the exception of the possibility of release from duty to provide compensation. While the previous regulation contained liberation reasons in the form of an unavoidable event not originating in operation and the own actions of the damaged party, the new Civil Code introduces necessity to exercise all care that can be reasonably requested to prevent the damage. For the time being, there is no consensus among the professional public on whether to interpret the reason as a case of strict liability or a case based on fault.

The aim of the thesis is not only to find the answer to the presented problem, but also to understand the nature of the damage from operating activities, especially in regard of the source of inspiration. The new regulation does not necessarily follow the previous one. Then the thesis focuses on a comprehensive analysis of the Supreme Court's judicature on operating activities under the previous legislation in order to assess which conclusions may still serve as an interpretative guideline today.

The objectives presented are reflected in the division of the work, which consists of three chapters. The first chapter introduces the issue of compensation for damage, explains the concept of liability in the Civil Code and presents cases of operating activities and their sources of inspiration. The second chapter deals with the development of the legal regulation of simple operating activities from the General Civil Code to the present day, with evaluation of identical and different elements. The third chapter is crucial; it clarifies the individual terms used in Section 2924 of the Civil Code and defines the meaning and purpose of the provision. After that the thesis seeks answers to questions about how to understand an enterprise and another facility intended for gainful activities and further describes the operator and the damaged party. More space is devoted to specifically defining damage resulting from the operations, through the definition of the actual operating activities, the things used in it and its impacts on the surroundings. The work also seeks to answer the question whether the operating personnel are part of the operation. The analysis of the judicature of the Supreme Court plays a major role in this section. The most important part of the thesis is a chapter that deals with all care that can be reasonably requested to prevent the damage. After answering the question of whether it is a case of strict liability or a case based on fault, the thesis seeks to present possible ways to interpret this new rule, mainly through the analysis of the judicature.

Seznam klíčových slov

Jiné zařízení sloužící k výdělečné činnosti

Náhrada škody

Občanský zákoník

Odpovědnost

Poškozený

Provozní činnost

Provozovatel

Škoda z provozní činnosti

Veškerá péče, kterou lze rozumně požadovat

Závazky z deliktů

Závod

Keywords

Another facility intended for gainful activities

Compensation for damage

Civil Code

Liability

Damaged Party

Operating activities

Operator

Damage resulting from operating activities

All care that can be reasonably requested

Obligations arising from torts

Enterprise